

Fondată: 1998
Anul XVI

ELANUL

Nr. 149

IULIE
2014

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Județul Vaslui în descrierile călătorilor străini (sec. al XVII-lea)

Dan RAVARU

Ne reîntâlnim mai întâi cu vechea noastră cunoștință, **Bartolomeo Bassetti**, de data aceasta ca autor al unor scrisori adresate monseniorului Ingoli, secretarul Propagandei Fide între 1641-1644. Sunt reluate, între altele, acuzațiile aduse lui Giacinto, vicarul episcopului catolic de Bacău, inclusiv agresiunea de la Huși asupra celor pe care trebuia să-i cunune dar nu-i plățiseră la timp taxa pe care le-o pretindea. Pe 6 martie 1642 „Am scris despre vizitația episcopului de Sofia (Baksić). Aici la Iași se află Giovanni Andrea Scocardi, ca medic al Domnului. Prin mijlocirea lui am obținut autorizația de vicar, cea de a acoperi biserica din Bacău, de a face una în Vaslui” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 49). Vedem că, deși numărul catolicilor din Vaslui era foarte mic, Bassetti vrea să construiască aici o biserică, sperând probabil că va reuși să realizeze noi convertiri în viitor. Într-o nouă scrisoare, având aceeași dată 6 martie, Bartolomeo Bassetti se adresează cardinalilor de la Roma, relatându-le o întrevedere cu domnitorul Vasile Lupu, acesta manifestând o deplină bunăvoință față de el.

Vedem că, deși numărul catolicilor din Vaslui era foarte mic, Bassetti vrea să construiască aici o biserică, sperând probabil că va reuși să realizeze noi convertiri în viitor. Într-o nouă scrisoare, având aceeași dată 6 martie, Bartolomeo Bassetti se adresează cardinalilor de la Roma, relatându-le o întrevedere cu domnitorul Vasile Lupu, acesta manifestând o deplină bunăvoință față de el. În această împrejurare: „Tot ce i-am cerut mi-a aprobat, să fac o biserică la Vaslui unde era mai înainte reședința voievozilor pe drumul care duce la Constantinopol, la 15 mile de Iași” (*Călători străini*, vol. VII, p. 58).

- continuare în pagina 5 -

Securitatea și intelectualii în România anilor '80 (4)

Liviu ȚĂRANU

Herta Müller și Securitatea

O discuție pe marginea relației dintre Securitate și intelectuali comportă desigur, pe lângă aspectele generale, o serie de particularități, în funcție de fiecare caz în parte. De aceea, ne-am propus în continuare să evocăm, pe baza dosarului de la Securitate, două cazuri reprezentative pentru subiectul nostru – cel al scriitoarei Herta Müller și al istoricului Florin Constantiniu.

Ambele figuri proeminente ale intelectualității noastre (Herta Müller aflată la debut în anii '80, în timp ce Florin Constantiniu era deja un istoric consacrat), au în comun atitudinea deosebit de critică la adresa elitelor românești, ante și post 1989.

Devenită celebră după acordarea, în 2009, a Premiului Nobel pentru Literatură, Herta Müller este un personaj elogiat în cea mai mare parte a presei actuale din România. Dar este totodată și controversat, pentru că cei care au creat coșmaruri unora înainte de 1989, ies astăzi pe scena publică și spun că și-au făcut datoria, patria fiind atunci în pericol.

- continuare în pagina 18 -

Învățământul din județele Vaslui, Tutova și Fălciu în perioada interbelică (4)

Nicolae IONESCU

Conform Ordinului MEN cu nr. 40954/1938, comunicat Inspectoratului Școlar Tutova, se puna în vedere tuturor membrilor corpului didactic primar, ca la predarea materiilor referitoare la instrucția civică, să se țină seama de noua Constituție a lui Carol al II-lea din februarie 1938. Totodată, Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor a fost redenumit Ministerul Educației Naționale. Activitatea partidelor politice înceta și ele trebuiau să se abțină de la orice manifestație cu caracter politic. În cercurile culturale și în orice împrejurare, populația trebuia să respecte legile și ordinea în stat garantată prin noua Constituție. „Școala trebuie să se resimtă de această liniște, iar conducătorii să caute a căpăta autoritatea morală atât de dezdruncată în ultimul timp. Orice discuțiuni

cu caracter politic în cancelariile școlilor, cu ocazia reuniunilor învățătoarești sunt absolut interzise, deoarece prin declarațiile de retragere din partidele politice – socotim că s-a lepădat armura politică”¹.

Prin Ordinul MEN cu nr. 169636/1938 se interzicea cu desăvârșire părăsirea posturilor didactice fără concediu aprobat. Acestea nu se acordau decât pentru cazuri de boală bine dovedite cu certificate medicale, iar cererile trebuiau să poarte avizul directorului cu indicarea suplinitorului. Aceste cerințe erau și înaintea izbucnirii Primului Război Mondial!

- continuare în pagina 15 -

¹ Ibidem, f. 24.

Studiu pedologic: Situl Stoicani-Aldeni de la Frunțișeni, comuna Frunțișeni, județul Vaslui

Gabriel SANDU

Prezentul material a fost realizat exclusiv pe baza observațiilor din teren, fără a beneficia de dotările specifice unui laborator de pedologie pentru a efectua determinările obligatorii prin metodele analitice specifice (pH-ul, compoziția granulometrică, humusul, azotul total, fosforul și potasiul accesibil, carbonații de calciu și magneziu).

Astfel, datorită stabilității ridicate, determinarea compoziției în fosfor ușura identificarea zonelor cu activitate umană. De asemenea, valori foarte mari ale potasiului ar fi confirmat zonele cu depuneri de resturi osteologice. Totuși, prezența unui pedolog într-o echipă multidisciplinară a ușurat separarea orizonturilor pedogenetice de orizontul antropogenetic; s-au putut de asemenea face câteva considerații pedogenetice, studiind interpenetrarea factorilor naturali cu activitatea umană.

Profilul analizat s-a efectuat pe peretele de NE al șantierului, pe locul unde arheologii au identificat două locuințe și o zonă de depunere a deșeurilor menajere.

Considerații generale

Solul, formațiune naturală în continuă evoluție la suprafața scoarței, reflectă în mod corespunzător condițiile de mediu, în primul rând pe cele de climă, relief și vegetație. De aceea, studiul morfologic al solului, cu identificarea orizonturilor pedogenetice și descrierea caracteristicilor acestora, urmate de interpretarea proceselor de pedogeneză specifice, oferă informații valoroase cu privire la cadrul natural în care au apărut și s-au dezvoltat populațiile și așezările de-a lungul timpului.

Învelișul de sol al arealului studiat (suprapus peste subunitatea geomorfologică a Dealurilor Fălciului), se caracterizează prin evidenta etajare a solurilor zonale (cernisoluri și faeziomuri) cu dominarea cernisolurilor la altitudini mijlocii și joase.

Regosolurile – clasa Protisoluri (soluri neevolute), dezvoltate pe un material parental provenit din roci neconsolidate și menținut aproape de suprafață prin eroziune și Erodisolurile (prin tipul Erodisol) se regăsesc pe versanții cu panta pronunțată (D. Condorachi 2005).

Aluviosolurile (formate pe materiale parentale aluviale) care se găsesc în toate luncile văilor, Hidrisolurile (formate în locurile cu exces de umiditate) și Salsodisolurile (datorate excesului de săruri solubile) formează categoria solurilor azonale.

Disponind de o fertilitate bună și foarte bună, pe o suprafață semnificativă a arealului în care s-a dezvoltat așezarea neolitică, solul, prin resursele oferite, a contribuit la sedentarizarea populației studiate, asigurând elementele nutritive necesare dezvoltării unei mari varietăți de plante și de animalele salbatice, hrana de bază a acestor populații de vânători.

Profil de sol – situl Frunțișeni, jud. Vaslui

Condiții pedogenetice:

Relief:

- **unitate majoră:** Podișul Moldovei
- **unitate/subunitate:** Podișul Bârlad / Dealurile Fălciului
- **tip/formă principală:** relief denudațional (sculptural)/ versant slab înclinat

- **pantă /expoziție:** circa 10 % / S

- **climatul:** temperat continental cu nuanță moderat continentală

- **precipitații medii anuale:** 500-600 mm

- **regim hidric:** periodic percolativ

Material parental:

- **materiale transportate și redepozitate:** depozite loessoide carbonatice

Apa freatică:

- **adâncimea momentană:** foarte mare (> 10,0 m)

- **caracter:** permanent

- **mineralizare:** slabă

Drenaj natural:

- **de suprafață:** bine drenat

- **în adâncime:** bine-moderat drenat

- **global:** bine drenat

Vegetație actuală:

- **zona bioclimatică:** silvostepă

- **cultivată:** culturi agricole

- **flora segetală:** *Setaria media*, *Chnopodium album*, *Convolvulus arvensis*, *Amaranthus retroflexus*, *Xanthium italicum*, *Lactuca seriola*, etc.

Caracterizarea morfologică a profilului de sol

Ap – 0 - 17 cm - brun foarte închis în stare umedă și brun cenușiu foarte închis în stare uscată; textură lutoasă; structură degradată prin lucrările agricole repetate; ferm în stare uscată; slab adeziv; rădăcini foarte frecvente; nu face efervescentă cu HCl, trecere netă, clară.

Am – 18 - 58 cm - brun foarte închis în stare umedă și brun cenușiu închis în stare uscată; textură lutoasă; structură glomerulară; reavăn, permeabilitate mare; ferm în stare uscată; pori mici frecvenți; rădăcini frecvente; conține incluziuni de materiale antropogene transportate de fenomenele de versant (resturi de cărămizi, chirpici); efervescentă slabă doar la tranziția către orizontul următor, adâncimea de apariție a carbonatului de calciu fiind la circa 56 cm.; trecere treptată.

Amu¹ - 59-143 cm – orizont A mollic cu caracter urbic - strat de interes arheologic și paleozoologic, cenușiu în stare umedă și cenușiu deschis în stare uscată; textură luto – nisipoasă; nestructurat; reavăn; slab coeziv în stare uscată; neadeziv; pori frecvenți; prezența materialului antropogen: cenușă, cărămizi, oase, etc; efervescentă puternică; trecere treptată.

AC - 144– 265 cm – brun închis – brun în stare umedă și brun gălbui în stare uscată; textură lutoasă; structură glomerulară; friabil în stare umedă; ferm în stare uscată; foarte slab plastic;

1 Lăcătușu R. (2005) Considerații asupra solurilor urbane - Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" Iași

foarte slab adevziv; pori mici frecvenți; efervescentă moderată; trecere treptată.

CCa începând cu 265 cm – loess brun gălbui în stare umedă și brun gălbui deschis în stare uscată; textură lutoasă; structură grăunțoasă; ferm în stare uscată; pori mici frecvenți; numeroase neoformații minerale (de carbonați); efervescentă puternică.

Sucesiunea orizonturilor corespunde unui profil tipic pentru un sol aparținând clasei **Cernisoluri**, (**Cernisol slab-mediu cumulic, cu modificări antropice** lutos dezvoltat pe depozite loessoide, mod de folosință arabil), Pe profil apare o discontinuitate datorată a unui orizont antropoc la o adâncime apreciabilă.

Deși orizontul afectat de activitatea umană depășește 50 cm, condiție în care orizontul este unul diagnostic pentru un Anthroisol urbic molic, am încadrat solul în clasa Molisoluri din următoarele considerente:

orizontul antropoc nu începe de la suprafață ci de la o adâncime de 58 cm;

orizontul prezintă o antropizare moderată (caracterul urbic este de ordin secundar) astfel că am definit orizontul ca fiind un **Am_u** și nu **Uh** (orizont urbic îmbogățit cu humus);

funcțional solul este un cernisol, fără restricții pentru folosirea ca teren arabil.

Considerații pedogenetice

Procesele pedogenetice care au dus la formarea solului au fost: bioacumularea și îndepărtarea carbonatului de calciu din orizonturile superioare ale solului.

Bioacumularea a fost favorizată de regimul echilibrat al precipitațiilor, de saturația complexului adsorbiv cu ioni de Ca_2^+ care conferă stabilitate fracțiunilor humice (materialul parental fiind constituit din loess carbonat), dar și de expoziția sudică, de

adăpostirea naturală și de o ușoară schimbare de pantă care a dus la depunerea de sol datorită fenomenelor coluviale.

Alături de factorii naturali de pedogeneză, activitatea umană a jucat un rol punctual în procesul de formare a solului studiat. Astfel, între adâncimea de 58 cm și 143 de cm, s-a delimitat cu precizie un strat antropoc. Situl studiat include două locuințe dar și o zonă de depozitare a deșeurilor menajere.

Stratul antropoc se deosebește clar de orizonturile naturale atât prin culoare, prin prezența în cantități apreciabile a resturilor generate de activitățile umane: cenușă, resturi de cărămizi sau chirpici, oase, cochilii, ceramică, piatră prelucrată, cât și printr-o textură mai grosieră față de solul natural sau materialul parental. În stratul de locuire s-a evidențiat și prezența carbonatului de calciu rezultat din descompunerea materiei organice acumulată prin locuirea îndelungată. Concentrația carbonaților pe profil nu crește linear către baza profilului (așa cum se înregistrează într-un molisol tipic), ci înregistrează un maxim în orizonturile de interes arheologic și paleozoologic și un altul la baza profilului.

Activitatea umană se evidențiază încă din orizontul superior prin prezența resturilor materialelor antropice transportate de procesele coluviale.

Apreciem că acumularea de 58 cm de sol nou format în aproximativ 5000 de ani (aceasta este vechimea relativă stabilită de arheologi pentru așezarea studiată) se înscrie în intervalul mediu oferit de literatura de specialitate (1 inch de sol - 2,54 cm - se formează în aprox. 100 – 500 de ani). Conform unui studiu FAO care citează lucrări semnate de Hammer în 1981 și de Hudson în 1981, rata de formare a solului este cuprinsă între valori mai mici de 0,25 mm/an în climatele reci și uscate și până la 1,5 mm/an în zonele calde și umede.

BIBLIOGRAFIE

Asvadurov H., Florea N., 2002 – Unele constatări obținute prin corelarea datelor pedologice cu cele arheologice în România, în „Știința solului în România în secolul al XX-lea”, coord. N. Florea, M. Dumitru, Editura „Cartea pentru toți”, București.

Florea N., Munteanu I., 2012 - Sistemul Român de Taxonomie a Solurilor (SRTS), Ed Sitech, Craiova

Găță Gh., ș.a., 2000 – Implicații pedogenetice ale cercetării profilelor de sol din așezările arheologice, Știința Solului, XXXIV, nr. 1, p 111-120.

Stănescu I., Poghiric P., (1992) – Podișul Bârladului, în Geografia României, vol. IV, Editura Academiei Române, București;

WEBGRAFIE

D. Condorachi - Solurile din Dealurile Fălcuiului. Analiză și reprezentare SIG - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași http://www.soilscience.uaic.ro/doc/SFFPTZ_No_4_p_263.pdf (consultat în iunie 2013)

Florea N., 2004 – Considerații privind utilitatea studiului solului în cercetarea arheologică pluridisciplinară, Cercetarea arheologică pluridisciplinară în România.Trecut, prezent, perspective Editura Cetatea de Scaun, 2004-2005-2012 e-book http://www.cetateadescaun.ro/uploads/products_files/g4LtrxSSrR.pdf (consultat în iunie 2013)

Larsen I. J., Almond P. C., Eger A., Stone J. O., Montgomery D. R., Malcolm B., 2014 Rapid Soil Production and Weathering in the Western Alps, New Zealand. Science; <http://www.sciencemag.org/content/early/2014/01/15/science.1244908>(consultat în februarie 2014)

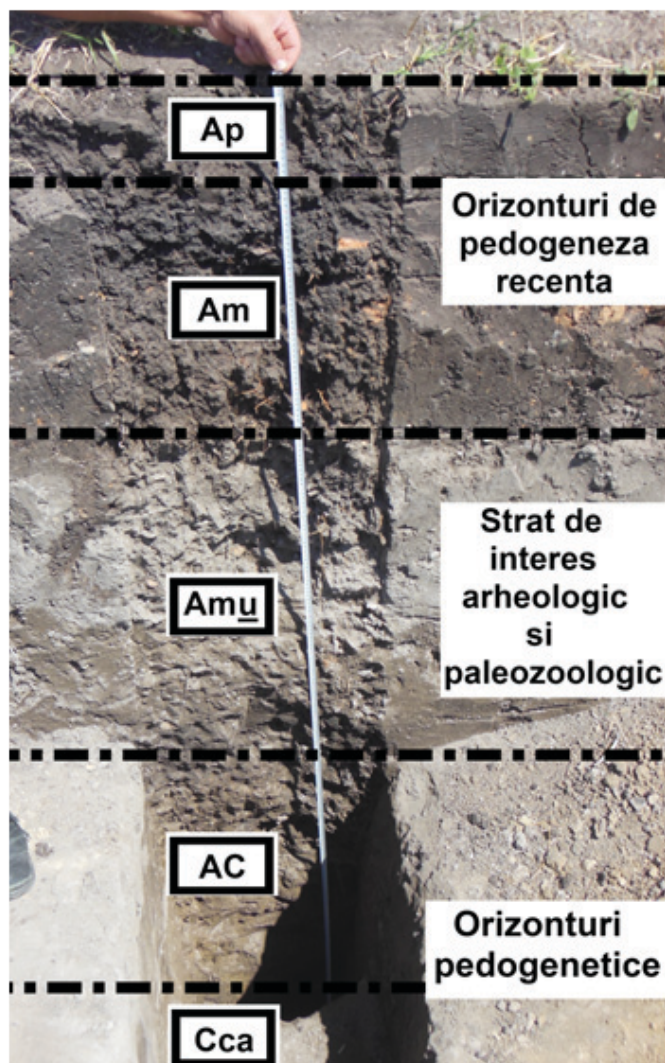
Lăcătușu R. (2005) Considerații asupra solurilor urbane - Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” Iași. http://www.soilscience.uaic.ro/doc/SFFPTZ_No_4_p_069.pdf (consultat în februarie 2014)

Moțiu P. T., 2008 – Îndrumar de lucrări practice la pedologie – soluri forestiere <http://tmoitu.webhost.uoradea.ro/Cursuri&Indrumatoare/Indrumator%20Pedologie.pdf> (consultat în iunie 2013)

Natural Resources Management and Environment Department: Agro-ecological land Resources Assessment for agricultural Development Planning:

<http://www.fao.org/docrep/009/t0737e/t0737e07.htm> (consultat în februarie 2014)

Pîrnău R. Results concerning pedological studies in archaeological site from Slava Rusă - University „Alexandru Ioan Cuza” Iași O.S.P.A. Iași http://www.soilscience.uaic.ro/doc/SFFPTZ_No_8_p_071.pdf (consultat în iunie 2013)

Campania arheologică 2013 - Armășeni, com. Bunești-Averești, punct: Muncel, jud. Vaslui

Vicu MERLAN

În cadrul campaniei din anul 2013 organizată pe Dealul Muncel, la est de satul Armășeni a fost trasată o nouă secțiune S8, paralel cu S1/2005, însă la 10 m vest de acesta. În acest spațiu dintre S1 și S8, se mai pot încă vedea două șanțuri ale secțiunilor preventive trasate în 1974 de către arheolog Violeta Bazarciuc. Despre rezultatele acestor săpături nu s-a publicat sau întocmit vreun raport de săpătură, neștiind astfel câte secțiuni s-au decopertat, deducând doar din alveolările din teren, rămase ca „amprente” ale săpăturilor din anii 70.

Armășeni “Muncel”, Secțiunea S8 - 2013

Secțiunea S8 are următoarele dimensiuni: L = 20 m, l = 2,5 m.

Raritatea pieselor descoperite, comparativ cu cele găsite în secțiunile săpate în anii anteriori, ne demonstrează că între m1 și m14 suntem deja în afara perimetrului locuibil, iar de la caroul 14 până la caroul 20 intrăm în perimetrul locuințelor, unde pot fi întâlniți, răzleț, chirpici de elevație de la pereții acestora. Cu toate acestea chiar de la m1 au fost descoperite fragmente ceramice, majoritatea fără pictură, unelte din silex, pietre înroșite de la foc, material aruncat sau cărat de apele de suprafață cu ocazia unor viituri. În perimetrul săpat au fost descoperite:

Plastică

Un **fragment de statueta feminină** din lut ars de culoare cărămizie, păstrat de la gât până la bazin. Îi sunt conturate schematic mâinile printr-o ușoară prelungire în sus a umerilor și cea a bazinului, fiind elipsoidal în secțiune. Lățimea maximă este întâlnită în zona baziunului exprimându-se astfel funcționalitatea esoterică a statuetei ca zeiță a fertilității și a fecundității. Păstrează urme vagi de culoare roșie, de la picture

Ceramică cucuteniană pictată și fragmente osteologice

aplicată inițial, însă aciditatea solului a corodat-o în mare parte. L = 5,2 cm, l = 3,3 cm; gr.(la bazin) = 1,2 cm;

Minifalos din lut ars de tip “pioneză”, cu baza ușor lată (circulară), de culoare galben-cenușiu. A fost descoperit la m4, -0,50 m, având partea opusă plată iar cea activă ușor țuguiată. L = 2,5 cm, l = 2,5 cm; h = 1,2 cm;

La m7, -0,60 m, au fost descoperite **trei cozi de lingură din lut ars**, cu dimensiuni variabile.

Unelte din silex și piatră

La m9, -0,60 m, a fost găsit un **gratoar pe lamă din silex** de Prut, de culoare neagră-cenușie, cu partea activă ușor convexă. Are retușe pronunțate, abrupte, atât pe această parte cât și pe latura stângă, iar pe latura dreaptă pot fi vizibile retușe mici care se extind și pe partea dorsală. Bulbul de percuție este ușor vizibil, însă lipsește talonul și amprenta undelor de șoc. În secțiune este triunghiular. L = 4 cm, l = 1,5 cm;

Așchie plată de culoare cenușie, din silex de Prut, cu pigmenți albi în structură, având urme de uzură lateral. Este foarte subțire, având doar 2 mm. L = 2 cm, l = 1,8 cm;

Fragment de piatră, cvasidreptunghiulară, posibil folosită ca **nicovală**, fasonată, dintr-o gresie dură din ravena din apropiere (Valea lui Solomon), de preparat uneltele din silex, fiind descoperită la m18, -0,70 m.

Pe ansamblu, campania din 2013, efectuată doar cu ajutorul unor voluntari, studenți de la Univ. “Al. I. Cuza” din Iași, coordonați de George Bosie, a avut menirea de a marca, alături de săpăturile din anii anteriori, limitele spațiului locuibil al comunității eneolitice CucuteniA3, în partea de nord-vest a promontoriului de la Armășeni “Muncel”.

Județul Vaslui în descrierile călătorilor străini (sec. al XVII-lea)

- urmare din pagina 1 -

Dan RAVARU

Surprinzător și laudabil este faptul că, la puțin timp după venirea sa în Moldova, știa bine unde era poziționat Vasluiul și îl vedea drept vechea reședință a domnilor țării. Situația materială a clericilor catolici rămânea în continuare dificilă. Bassetti spune că doar patru parohii sunt în stare să-și întrețină preoții: Cotnari, Baia, Bacău și Huși. O altă problemă asupra căreia se oprește frecvent și care devenea de la zi la zi tot mai spinoasă era cea a relațiilor de rudenie care se înfiripau tot mai des între catolici și „schismatici” (ortodocși). Totul devine și mai complicat datorită lipsei preoților și preluării sarcinilor acestora de către laici care administrează comunitățile catolice: „O altă rătăcire am găsit la catolicii noștri – în chipul acesta că ei cheamă și roagă pe un schismatic ca să le fie cumătru, și fac această ceremonie, că acest schismatic taie moțul de păr al copilului de catolici înainte de a i se fi tăiat părul de către alții, și îl păstrează și zic că atunci se face el creștin, și fac masă, și ce e mai rău, dacă mor părinții copilului, acest cumătru îl ia, zicând că e fiul său, și astfel <copilul> urmează ritul acesta. Voi aduce leac și la fiulul acesta. (...)”

Să fie ajutați cu lipsurile lor. Doar 4 parohii își pot întreține preoții: Cotnari, Baia, Bacău și Huși. Să li se trimită Biblii și hotărârile conciliului tridentin.

Să nu-l lase fără pastor. Nu șade acolo nici un episcop, nici un prefect apostolic. Să fie trimis un episcop care să promoveze la preoție pe băștinași, care sunt obișnuiți cu țara lor și nu se vor muta din ea.

Neavând puțința de a se ocupa ei cu instruirea tineretului, roagă să li se acorde o subvenție pentru plata dascălilor spre a întemeia o școală... Nu este mijloc mai bun pentru propagarea credinței catolice.. cum se vede din experiență în părțile din Germania și Ungaria convertite prin munca și școala iezuiților.

Fiind multe sate care nu-și pot întreține preoții, în care bisericile sunt administrate (*governate*) de laici și fiind acolo copii care ajung la 3 ani fără botez, măcar că moașele pot să-l boteze în caz de urgență, ei cer ca printr-o îngăduință specială (*indulto*) să poată și laicii face acest lucru și în afară de urgență, ca să nu lase pe oameni să trăiască asemenea animalelor.

Văzând că în fiecare zi sunt răpite fete tinere sub cuvântul luării lor în căsătorie, *con l'opportunità del sacerdote*, pentru a pune capăt acestei rătăcirii, ei cer ca să se permită și laicilor să-i poată uni în căsătorie.

Ei expun îndoiala următoare: Existând aici un rău obicei că dacă de pildă soția nu poartă dragoste soțului și se duce la schismatici, sau se rebotează, atunci dacă i se îngăduie soțului să-și ia o altă soție cât trăiește prima, aceasta este împotriva legii divine, dar dacă nu li se îngăduie aceasta, ei își reneagă credința, nevrând să trăiască fără de intrigi dimprejur și rămâne la judecata acelora (= a ortodocșilor)” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 54-55).

Aceste apropieri dintre catolici și ortodocși, alături de ceea ce semnalase înainte, în sensul fenomenului de bilingvism în familiile ungurești duc la concluzia asimilării acestor minoritari în spațiul moldovenesc începând din secolul al XVII-lea.

Un alt oaspete al Moldovei și al județului Vaslui, **Vito Piluzzi Vignanello**, este caracterizat astfel în introducerea la documentele sale publicate în *Călători străini despre țările române*, vol. VII: „Misionarul Vito Piluzzi este cunoscut istoriografiei noastre mai ales datorită interesului trezit pentru Catehismul în limba română tipărit la Roma în 1677. Este o figură luminoasă care se desprinde din lumea de intrigi dimprejur și rămâne timp de trei decenii și mai bine martorul statornic al unei Moldove cutremurate de catastrofe care nu l-au cruțat nici pe el: silit să fugă nu o dată în păduri împreună cu turma sa risipită de trecerea tătarilor sau a turcilor, luat într-un rând de la altar de către turci și legat de stâlpii bisericii, lovit și lăsat mai mult mort de slugile stăpânirii, cu hainele sfâșiate și barba smulsă ca să dea bani pentru bir când se abate asupra țării prigoana fiscală a lui Gh. Duca. Darea la lumină a unor noi știri despre anii sluiți în Moldova,

în urma publicării unor documente inedite din arhiva de *Propaganda Fide* (D. Găzdaru, *Miscellanea*), cunoașterea mai îndeaproape a unor auxiliari sau adversari ai săi, chiar dacă a unor simpli martori ai împrejurărilor, îngăduie o înțelegere mai directă a omului însuși precum și a încercărilor de tot felul prin care a trecut Moldova în răstimpul apostolatului său. Dacă restituirea noastră biografică și istorică ocupă un spațiu larg, este pentru că și activitatea sa la noi depășește limitele obișnuite. Ea se desfășoară din 1653 până în 1687, cu o întrerupere în intervalul 1675-1679 când își tipărește catehismul în Roma. Ea se împarte în trei perioade: de la 1653 la 1663 când este simplu misionar apostolic; de la 1663 la 1675 când deține și răspunderea de prefect al misiunilor din Moldova și în sfârșit de la 1678 încolo ca vicar apostolic pentru Moldova până la venirea episcopului titular Dluski în 1682, când îi încetează vicariatul. Dar și după aceea el mai rămâne în Moldova și Transilvania din diferite cauze până în 1687 când se îndreaptă spre Italia. Din 1679 înainte el poartă titulatura de arhiepiscop de Marcianopol legată de vicariatul apostolic al Moldovei” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 66).

Activitatea, apostolatul său în Moldova, cuprinde o perioadă deosebit de îndelungată, 1653-1687 cu o întrerupere 1675-1679, foarte importantă pentru noi și aceasta, atunci a tipărit la Roma *Catehismul în limba română*.

Nu se cunoaște aproape nimic despre viața și activitatea de dinainte de venirea sa la noi, practic cei care s-au ocupat de Piluzzi au fost cercetătorii români pe care i-au interesat raportările la țara noastră. A venit aici într-o perioadă cum nu se putea mai proastă. Moldova era lovită de toate relele: o epidemie de ciumă, de o răspândire cum nu mai fusese cunoscută până atunci; prezența cazacilor și a tătarilor, care se întreceau unii pe alții în jefuirea țării; războiul intern dintre domnii Vasile Lupu și Gheorghe Ștefan; situația și așa precară este mult agravată de intervențiile străine de la Rákáczy al II-lea, Matei Basarab, Bogdan Hmielnițki.

Pentru Vito Piluzzi Vugnanello, tabloul *Jalnicii tragedii a Moldovei*, cum va spune peste timp Beldiman, este întregit de intrigile și chiar ostilitățile fâțișe dintre conventuali, observanți și iezuiți. Și, cu toate acestea, el se va apleca cu grijă asupra realităților moldovenești, va observa cu acuratețe ce se întâmpla și în județul nostru. Mai întâi se lovește de același impediment major ca și predecesorii săi, la fel se va întâmpla și cu cei care îl vor urma, după cum vedem dintr-o scrisoare trimisă către Propaganda Fide: „... Vă rog să dispuneți a se trimite alți misionari, căci sunt multe biserici fără preoți ca Trotuș, Neamț, Bârlad, Galați și altele” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 79).

Într-un răspuns la un chestionar din 1 ianuarie 1688 menționează din nou: „La Bârlad sunt o sută de suflete, nu este preot, biserica nu are nimic... La Huși sunt 150 de suflete și acolo stă un preot... la biserică nu are nimic pentru că este săracă, are ceva de la oameni la vremea culesului și vrea să plece pentru că nu are cu ce trăi” (*Călători străini...*, vol. VII, pp. 81-82). Pe cât este posibil, Piluzzi încearcă să pună în practică unele soluții. „La 15 din luna august a sosit del Monte, azi îl trimite la mensioner ca să-l pună la bisericile din Huși, Bârlad, Ciubărciu, căci del Monte știe limba valahă și cea unguerească” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 89).

Scurtul citat de mai sus transmite două informații sugestive: del Monte va avea o foarte largă arie de activitate, Ciubărciu fiind un târg la Nistru, la limita zonei controlate de tătari, iar faptul că vorbea limbile română (valahă, deși era vorba de Moldova) și maghiară, ceea ce se considera foarte util, mărturisește din nou despre bilingvismul catolicilor de la noi. Ideea este subliniată pe pagina următoare din lucrarea citată. „Este necesară limba română, care este limba țării, dar și cea maghiară, deși unguirii înțeleg și vorbesc foarte bine românește”. Tot în răspunsul la un chestionar, Piluzzi oferă noi date privind numărul catolicilor. „La Bârlad 50. La Huși 100. La Vaslui 8” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 90). Din același chestionar aflăm că „La Huși și la Bârlad era de asemenea un preot numit Don Giovanni

Bulgarul care a slujit timp de 9 ani; nu s-a împlinit încă anul de când a fugit în Turcia, în orașul Babadag, unde se află catolici fără biserică, aceasta din cauza multor vexațiuni și amărăciuni pricinuite de acest monsenior vicar (Rudzinski). Acum am trimis în acele biserici pe părintele magistru Giovanni Battista del Monte și l-am trimis și la Ciubărciu, unde timp de șase ani credincioșii nu au avut preot” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 93). Frământările interne din lumea atât de mică a catolicilor moldoveni își găsec și aici locul. În continuarea textului se specifică în legătură cu bisericile din Huși și Bârlad că erau din lemn, iar în privința înzestrării lor specifică existența la Huși a unui clopot mare și a unui clopoțel și a unui clopot la Bârlad. La 14 august 1680, când avea un rang înalt, arhiepiscop de Marcianopol și vicar apostolic, Piluzzi reclamă nesupunerea unor preoți, între care „părintele Renzi pe care l-am trimis la Huși și a plecat fără voia mea și spre supărarea poporului la Iași și a părăsit acel Huși și acei oameni mureau, fără confesiune și botez, și eu cu prilejul trecerii pe aici a unui părinte observant ce se ducea în Polonia, l-am reținut și l-am trimis la Huși” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 104). În fine, alte informații amănunțite: „Huși. Biserică de lemn, cu două clopote, un altar etc., o vie părăginită; acolo erau patruzeci de case, acum aud că mulți <oameni> fug”. Nu e preot acolo. Acolo stătea părintele Francesco Antonio Renzi din Stipite și fără știrea mea și-a părăsit poporenii și a plecat la Iași.

Bârlad. Biserică de lemn cu două clopote, un altar cu odăjdii de trebuință, potir etc. Case de catolici, zece.

În valea Bârladului și a Fălciului, de treizeci de ani de când sunt prin aceste locuri, nu am auzit să fi fost vreodată catolici, și în anul trecut când am trecut prin Fălciu am găsit acolo un negustor ragusan în trecere, așa că cel ce a scris Monseniorului Nunțiu, a scris un neadevăr” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 106).

Tot lui Vito Piluzzi i se atribuie o notă anonimă datată 1687 și intitulată *Relație despre Moldova, Țara Românească și Transilvania*. Spicuim din acest text:

„«Provincia» Moldova este aproape distrusă. Cotnarii, Baia, Târgu Frumos, Târgu Siret, Suceava, Botoșani, Romanul, Bacăul, Bârladul, Ștefăneștii, Hușii, Vasluiul, Săbăoanii, toate aceste orașe sunt părăsite, oamenii sunt fugiți în Polonia și în Transilvania; doar la Iași, la Fărăoani, la Troțuș și la Galați au mai rămas puțini catolici, și când se va face pace și nu se va mai plăti tribut timp de trei ani, nu numai că se vor întoarce cei care sunt fugiți, dar vor mai veni încă să locuiască aici, mulți locuitori din Transilvania, pentru că țara este mănoasă și îmbelsugată în toate celea. (...) La Huși, tătarii au jefuit toate lucrurile bisericii; obiectele de cult de la Baia le-a dus părintele Volponi spre păstrare în Transilvania, iar pe cele de la Bârlad le-a dus cu sine în Transilvania oficialul bisericii. (...) Unui părinte dominican apostat i-am întocmit foaie de obediență să se ducă în Polonia, dar el s-a dus la Huși, și acolo a fost ciomăgit de poporenii și a fugit; a fost luat rob de tătari, domnul l-a răscumpărat, și acum nu se știe pe unde se află; un alt părinte dominican de al nostru s-a turcit, la Camenița, a ucis un turc și a fugit la Iași, părinții iezuiți l-au reținut, au dat de veste provincialului său, au venit părinții dominicani și l-au dus în Polonia” (*Călători străini...*, vol. VII, pp. 438-439).

Ni se prezintă un tablou aproape apocaliptic al Moldovei, al comunităților catolice aflate între hotarele acesteia, inclusiv cele din județul Vaslui. În haosul creat de invaziile străine bunurile sunt duse în refugiu în Transilvania, iar unele personaje, ca acel călugăr dominican, trec prin situații rocambolesți, cu subiect de telenovelă, sau se pierd în mulțimea celor roboți de tătari.

Tot de la Chiprovățul bulgăresc, devenit mare centru catolic în Balcani, vine în Moldova **Vlas (Blasio, Biagio) Koičević**, născut acolo, cu studii teologice în Polonia. Fiindcă nu s-a mai dus la Italia ca și ceilalți confracți ai săi nu și-a „sonorizat” numele, și l-a păstrat pe cel originar. În țara noastră ajunge vicar episcopal, de fapt episcop, deoarece titularul scaunului de la Bacău, Kurski, era un campion al absenteismului. Ca vicar apostolic ne-a lăsat un raport către superiorii săi intitulat *Viziția apostolică în Moldova din anul 1661*, din care cităm partea referitoare la actualul județ Vaslui.

„Bârlad [lângă râul cu același nume; trei biserici schismatice], două catolice, una de lemn care stă să se năruie, fără de obiecte de cult, cu un potir fărâmat. [74 de catolici] și ei sunt unguri, dar nu toți știu limba ungurească. [Ține liturghie în ziua Sf. Bonaventura, botez, comuniune. Află] pe unii care au fost confirmați de strălucitul episcop Marco Bandini, dar ei nu știu de alți episcopi. Parohul din Huși are

grija lor când este în funcțiune, dar acum nu există paroh pentru că a pierit de ciură.

[Vaslui, de la Bârlad, cale de o zi] și aici nu se mai vede decât locul bisericii catolice. Au fost aici odinioară unguri, dar acum nu au mai rămas decât 14 suflete [ceilalți nimicitori de ciură. 2 biserici schismatice]. Aici odinioară își aveau domniile reședința. [Biserica romano-catolică ar fi fost de lemn. Botează 2 copii].

Huși, [sosește în 19 iulie seara, în ziua următoare liturghie. Biserică de lemn acoperită cu paie, 2 altare frumoase. Dacă ar avea preot <poporeni> l-ar ține bucuros. Copii n-a botezat fiindcă fusese săptămâna trecută un pater iezuit. Episcopie schismatică cu 2 biserici, una de piatră. Biserica romano-catolică] n-are nici un fel de bunuri temporale. Pe dealuri sunt multe vie. [Cimitirul în care e biserica și casa parohială, e bun]” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 140.)

Reținem din nou că ungerii din Bârlad nu cunosc toți limba maghiară, păstrează amintirea „strălucitului” Marco Bandini. La Vaslui ciuma i-a nimic pe cei mai mulți dintre unguri, Koičević știe și el că aici a fost reședința domnilor Moldovei. La Huși, pentru prima oară, lipsește preotul. Într-o scrisoare din Bacău, datată 1 iulie 1661, Koičević motivează unele scăpări din raport și prezintă unele elemente disparate care converg toate spre ilustrarea stărilor nedorite din comunitățile catolice și din Moldova. „... Din lipsa unui episcop catolic mulți catolici trec la schismatici... Biserica din Iași, după cum rezultă din multe mărturii, nu a fost a conventualilor, nici a predicatorilor, nici a observanților și nici a iezuiților, ci mai de grabă a fost întotdeauna o biserică parohială.

[Urmează numele preoților care au fost mai înainte la Iași și timpul șederii lor].

3) Sigismund Chiorul, polon din ordinul minorităților conventuali, pe care moldovenii îl numeau, pentru că era grozav de mândru, «Popa venin».

4) Mihail Rapezon, 3 ani, apoi trece la Huși.” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 143).

Un nou misionar în Moldova (și în Țara Românească), de data aceasta italian **Francesco-Maria Spera**, trăitor la noi între 1644-1652. Minorit conventual, dă o serie de informații despre bisericile din Moldova către Congregația De Propaganda Fide. Revine în 1669 ca prefect al misiunilor din cele „două valahii” (străinii pe cele două țări românești le vedeau deja aceleași, numai că românii se băteau între ei) și totodată provincial al Transilvaniei. În ansamblu, tabloul lăcașurilor de cult catolice din Moldova la 23 mai 1670 este departe de a fi optimist, nu fac excepție nici cele de la noi. „Bârlad. Biserica nu are pe nimeni, din când în când a stat un misionar, acum nu este acolo preot, este un diacon. Acolo sunt 100 de suflete. (...) La Huși, biserica nu are nimic, acolo stă un preot, vrea să plece pentru că nu are cu ce trăi; sunt acolo 150 de suflete” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 208).

Urmează alt italian, cu un nume impresionant de lung, **Giovanni-Battista del Monte Santa Maria**. După ce istoricii români, între care și Nicolae Iorga, au făcut unele confuzii în legătură cu viața și activitatea sa, lucrurile s-au clarificat pe parcurs. Del Monte s-a născut în Italia la 1630 și a murit în București la 1689. Timp de 23 de ani a fost misionar în țările noastre, dar a îndeplinit și o serie de misiuni diplomatice secrete, în Polonia, Austria, Italia, pentru Șerban Cantacuzino și alți domnitori români. A fost călugăr de la 12 ani, iar ca minorit conventual și-a început activitatea la Constantinopol, iar din 1663 se dedică celor trei țări românești. Scrierea sa care ne interesează aici se numește *Note și informații despre bisericile și bunurile și locuitorii catolici care sunt în Moldova*, și este datată noiembrie 1670. Pentru județul nostru sunt numai relații despre Huși. „Huși, oraș, biserica este de piatră, cu un singur altar, are odăjdii nu prea bune, două potire și o cruce de argint; Biserica nu are nici o avere. Ca paroh este acolo un preot bulgar pe care l-a sfințit monseniorul episcop Rudzinsky, dându-i dispensă de inabilitate și iregularitate, «elemosină» o merță de grâu și una de ovăz și un ulcior de vin de fiece casă, și în acel oraș să fie cam 40 și mai bine de case de catolici” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 218).

Vedem că biserica era cât de cât înzestrată, probleme deosebite erau cu preotul Ioan Bulgarul sfințit de episcopul Rudzinsky în mod cu totul excepțional, dată fiind crima cumplită pe care o săvârșise. De reținut și dările în natură ale catolicilor către biserica lor, sub numele de elemosină. Eroarea privind Măneștii contopiți cu Băbuța, datorată editorilor, se menține și în acest volum.

Moldova, cu toate nenorocirile care o bântuiau reușește să-și rețină pe unii oaspeți perioade chiar îndelungate. Un exemplu concludent ar fi **Antonio Angelini din Campi**. Minorit conventual, vine în Moldova în 1663, la invitația lui Vito Piluzzi. Toate planurile îi ies pe dos: venise pentru 6 ani în Moldova și rămâne 20, trebuia să-și înceapă cariera de misionar la Galați, este trimis la Troțuș, iar în peregrinările sale trece și în Transilvania, mai precis în secuimea rămasă catolică, pe când majoritatea celorlalți unguri de acolo a trecut la protestantism. Din ampla sa activitate reținem expedierea unor scrisori-raport către Congregația de Propaganda Fide. Într-una dintre acestea, datată 3 septembrie 1676, face un lapidar dar sugestiv tablou al situației din Moldova. „Moldova a și ajuns aproape de nelocuit din cauza fugii, a violențelor și uciderilor; cei mai mulți s-au salvat în Transilvania unde azi bântuie războiul contra catolicilor, purtat de rebeli unguri. Căpetenia acestor rebeli a fost declarat acum de către turci domn al Țării Românești. Și l-au schimbat și pe principele Transilvaniei care este sprijinitorul de frunte al rebelilor contra imperiului, și acum trei ani a fost omorât calul sub el, luptând contra imperialilor...” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 335).

După cum se vede, moldovenii fugiți în Transilvania au avut ocazia să verifice pe pielea (și chiar pe capul) lor adevărul proverbului despre căderea din lac în puț, sau „dacă fugi de dracu' poți să dai de tatăl său”. A nimerit acolo în timpul unor înverșunate lupte dintre catolici și protestanți, susținuți de imperiul Habsburgic sau de turci, de ultimii fiind sprijinit Emerik Tököly, devenit la cronicarii moldoveni „Tucul grof”. Autorul scrisorii trage și trista concluzie „că nu domnește dragostea între aceste națiuni creștine ci doar invidia, ura și dușmănia”. Într-un raport datat 6 iunie 1682, trimis din Iași, Angelini reia observațiile întristătoare asupra Moldovei, unde preoții care trebuie să presteze slujba pentru mântuirea sufletelor ce le-au fost încredințate, nu pot fi întreținuți de localnicii hărăziți mereu de noi biruri, aflați în calea năvălitorilor care-i pradă de puținul pe care-l au, ajunși la sărăcie lucie. La fel era atunci (numai atunci?) și în județul Vaslui: „Bârlad, biserică de lemn cu obiecte de cult. Case catolice sunt șapte. Domnește mare sărăcie. Preotul din Galați îi vizitează și are grija lor. (...) Huși, oraș de schismatici. Case de catolici sunt cam 30. Biserica e de lemn acoperită cu paie, nu e casă pentru preot. Oamenii obișnuiesc să dea după datină și puteri două vedre de vin pe an preotului de fiecare casă, care după măsura italienească valorează 5 căni (bocali) de vin fiecare, la vremea culesului, și cine poate mai dă și o mierță (merza) de făină, care face cât jumătate de baniță italiană și 20 de denari de casă, și la fel și la Bârlad, și preotul trebuie să slujească în locurile amintite. Azi din cauza lipsei preoților nu șade nici unul acolo. De păresimi am trimis pe părintele Cremona <Antonio Brunacci> pentru spovedanii, cu prilejul jubileului, voi avea grijă pentru binele tuturor să trimit un preot să slujească. Dar fără un subsidiu acesta nu poate trăi: trebuie să aibă haine, trebuie să țină un cal și un servitor, având a umbra prin munți și locuri pustii, cuiburi de tătari și tâlhari ... etc. Las acestea la bunătatea și caritatea S. Congregației” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 339). Aflăm mai întâi ce mare sărăcie domnește la Bârlad. Și la Huși este la fel, deși oamenii, în funcție de puținele lor posibilități, contribuie cu vin, cereale și ceva bani la susținerea preoților. Foarte probabil nu toți creștinii își onorau obligațiile, așa puține cum erau, încât preoții nu puteau rezista mult la acest regim atât de sobru, încât, după cum am văzut, renunțau rapid la menirea lor. Ultima sa scrisoare, din 30 mai 1685, păstrează aceleași nuanțe întunecate, amintește de tătari, inundații și zeci de oameni duși în robie.

Soliile poloneze străbat din nou Moldova. Una dintre ele este cea condusă de **Ioan Gninski**. Este considerată drept una dintre cele mai strălucite, ca o expresie a trufiei poloneze, fiindcă împrejurările nu prea justificau o astfel de „punere în scenă”. Trebuia ratificată pacea de la Żurawna, de la 16 octombrie 1676, încheiată în împrejurări nu tocmai favorabile, turcii dețineau puternica cetate Kamenica și hinterlandul acesteia, ținutul Podoliei. Situația era și mai complicată, datorită rezultatului indecis al ultimelor confruntări militare. Asta nu îl împiedica pe Gninski să țină morțiș la respectarea protocolurilor, desfășurarea acestora fiind analizată cu minuțiozitate.

Primul dintre acestea are loc pe 26 iunie 1677. „26 iunie. Logofătul moldovean și cu alți boieri ne-au întâmpinat la o milă de oraș în numele domnului, și însuși domnul, Antonie Ruset, m-a întâmpinat la o jumătate de milă de oraș cu câteva mii de ostași, urându-mi cu plăcere bun sos și dându-mi locul la dreapta, restabilind prin aceasta semnele de cinstire datorate solilor mari care fuseseră

trecute cu vederea sau mai bine zis, uitate. Și astfel m-a însoțit în oraș, și pe unde treceam sunau clopotele bisericilor, apoi am ieșit afară din oraș la corturi, unde am descălecat amândoi. Asemenea semne de cinstire s-au dat acum pentru prima oară din timpurile mai vechi, însă cu această știrbire că, din porunca seraschierului, nu s-au scos în câmp steagurile turcești” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 349). Foarte mândru, mai ales când, cu mare satisfacție amintește că alți soli n-au avut parte de atâta cinstire ca dânsul, în final Gninski tot găsește ceva să reproșeze. La plecarea spre Constantinopol nu folosește drumul obișnuit, care trecea pe la noi, se aventurează pe valea Prutului și are o mulțime de necazuri – bălți, mlaștini, plute improvizate pentru a trece de două ori râul. La întoarcere, revine la calea care era normală să o străbată: „Trecem Dunărea la Galați, unde am stat în căsuțe pustiite de turcii care treceau fluviul, iar locuitorii erau alungați. A doua zi, după 15 ceasuri de mers fără oprire, am sosit la Bârlad. Plecând din Bârlad, am sosit a treia zi la Iași, unde am fost întâmpinați la o jumătate de milă de oraș de caimacam, de Șeptelici, Buhuș și mulți alți boieri cu două steaguri de călăreți și câteva zeci de turci călări” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 350). Secretarul soliei, **pan Michal Florian Rzewuski**, starostele de Helm, prezintă drumul de la noi: „Drumul cel mai scurt spre Galați e prin Scânteia, un sat mare cât un orașel, pe lângă care curge râul Bârlad. E la patru ceasuri de drum de Iași, două ceasuri prin păduri de fag și două ceasuri pe câmp și pe dealuri. Din Scânteia trebuia să mergem la Vaslui, la șase ceasuri de Scânteia. Acolo a fost odinioară scaunul domnilor. Orașul e așezat pe același râu Bârlad. De la Vaslui, se merge până la Bârlad, oraș bun, pe același râu, la o depărtare de nouă ore; din Bârlad la Tecuci, oraș așezat pe același râu, sunt șase ceasuri de drum. Din Tecuci la Galați drumul urmează valea aceluiași râu, și apoi, după vărsarea lui în Siret, urmează dealungul Siretului, calea toată e de 10 ceasuri. De luat seama că apa Bârladului și valea lui sunt late ca ale Prutului, și se află între dealuri înalte, acoperite cu păduri de fag, între care se află sate mari, dar în strâmtoni rele și greu de străbătut” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 356).

Aceeași Scânteie, vasluiană în vechime, aprecieri pentru Vaslui, fost scaun de domnie și bunul oraș Bârlad.

François Paulin Dalérac ajunge în Moldova în contextul unor evenimente cruciale pentru Europa. Înfrângerea armatelor turcești la Viena, în 1683, a salvat continentul nostru de o noapte culturală și economică, ce ar fi putut cuprinde întregul său teritoriu. În lucrarea sa *Crementorum atque incrementorum Aulae Othomanicae*, Dimitrie Cantemir a fixat acest eveniment drept începutul decăderii Imperiului otoman și, implicit, încetarea pericolului pe care îl prezenta pentru Europa, încă necălcată de copitele cailor turcești. Eroul momentului era firește Jan Sobieski, regele victorios al Poloniei, salvatorul Vienei. Aura sa de glorie strălucea mai ales în Franța, țară de care fusese legat mai demult, de unde era și soția sa. A fost normal deci ca unul dintre cei mai importanți memorialiști ai mult apreciatelor sale campanii militare să fie un francez, François Paulin Dalérac.

Memoriile sale, apărute într-o perioadă fierbinte în care existau dispute aprige în legătură cu campaniile militare purtate de Sobieski, au fost tipărite în 1689 sub titlul *Anecdotele Poloniei sau Memoriile secrete ale domniei lui Ioan Sobieski, al treilea cu acest nume*, Paris 1699, Amsterdam 1699. Indiferent de acuzațiile care i s-au adus în cadrul polemicii, Dalérac are drept atu principal participarea sa efectivă la evenimentele povestite, strecurând în redarea lor și elemente autobiografice.

Campania din 1686 include de la început un aspect amuzant. După ce Cantemir Vodă, care nu îi era ostil lui Sobieski, dar nici nu dorea să i se alătore, se retrage, polonezii își stabilesc tabăra la Țuțora, la vadul Prutului, ocupând și Iașul. În palatul părăsit de domnitor, ei se simt bine, chiar exagerat de bine: „Regele (...) a mers să viziteze mănăstirile din oraș și din afara lui, care sunt încă foarte frumoase și care au comunități numeroase de călugări greci. Apoi, el a cinat la castelul Hospodarilor, care se găsește înăuntrul cetății și al cărui edificiu este destul de mare, plăcut, comod și neatins. La această masă, regele a împărțit mult vin, după obiceiul polon, în așa fel încât întreaga sa suită s-a îmbătat, iar seara, pe când se întorceau în tabără, nimeni nu a putut găsi drumul Prutului, fiecare rătăcind la întâmplare pe câmp. Din cauza aceasta un mare număr dintre ei au fost prinși de tătari, care erau adunați în cete și stăteau ascunși pe lângă râu. Regele nu a trecut râul în acea noapte, ci s-a culcat pe malul lui, lângă Iași, în fața ostii, unde fuseseră trimise steagurile sale” (*Călători străini...*, supliment 1, p. 191).

Situația militară obligă însă la seriozitate, așa că se impune luarea unor decizii imediate. „După cum am arătat, regele Poloniei, pentru că nu putea intra în Basarabia, a trecut de partea cealaltă parte a Prutului, pentru a coborî încă puțin de-a lungul acestui fluviu, pe care l-a lăsat la stânga sa, și pentru a încerca să ajungă până la Dunăre, dacă ar fi fost posibil. El a înaintat chiar până aproape de Fălciu și de vestita Movila Răbăia, care este o mare ridicătură de pământ de 19 stânjeni și jumătate înălțime. De pe vârful acesteia a fost descoperită tabăra turcilor și tătarilor, care erau împreună, așezată pe malul Basarabiei pe care noi îl părăsisem. Ei ne-au urmărit permanent, fluviul despărțind cele două oști. Trupele lor treceau înot în fiecare zi pentru a ataca fie proviziile noastre, fie avangarda noastră. De altfel, cum din Prut se adăpau ambele armate, fiecare se lupta pentru apa sa și își apăra malul său, ceea ce a provocat frecvente hărțuiri, nefaste pentru poloni, din rândul cărora tătarii au luat cu ei un număr însemnat în această campanie.

La Fălciu, regele Poloniei a trimis în recunoaștere, iar țara a fost găsită impracticabilă pentru o armată, într-atât era de muntoasă, de tăiată de trecători și de stânci ascuțite, încât s-ar fi socotit o mare bucurie dacă nu s-ar fi mers mai departe. Așadar, consiliul a hotărât că oastea trebuie să se întoarcă prin Valahia, urcând pe Prut, fără a se îndepărta de fluviu datorită nevoii de apă. Și acest lucru s-a făcut. Dar, înainte de a părăsi această țară, aș dori să spun un cuvânt despre această Movilă vestită, care a fost capătul drumului nostru, și *non plus ultra* al regelui Poloniei. Vechii romani obișnuiau să ridice la hotarele lor mausolee ofițerilor însemnați care tocmai muriseră. (...)

Pe aceste câmpii se văd urmele vechilor romani și ale armatelor lor, prin ruinele marilor lor lucrări, ale taberelor ridicate și împrejmuite, ale mormintelor militare denumite în această țară movile, ale întăriturilor, fortificațiilor, șanțurilor, precum acele lucrări care se găsesc la poarta Bucovinelor mici, care astăzi sunt denumite șanțul sau tabăra lui Traian și această Movila Răbăia, care este în Bucovinele mari, pe celălalt mal al Prutului și despre care se spune că ar fi mormântul lui Decebal sau al altui rege al dacilor care a fost înmormântat cu întreaga sa familie, fără a mai socoti multe alte mausolee mai mici, răspândite în aceste părți, precum cele pe care romanii le-au ridicat pe marea câmpie Boneff din Flandra. Este însă trist și vrednic de plâns că și construcțiile moderne, orașele, târgurile, bisericile, sunt la fel de decăzute precum cele antice” (*Călători străini...*, Supliment 1, pp. 197, 199).

După cum reiese din text, Fălciul era un important reper geografic, de asemenea o localitate importantă. Dalérac este impresionat și de Movila Răbăia (*Mohile de Rebea*), despre care știe mai multe tradiții și ne arată dimensiunile, face comparații, apropieri. El o considera pe atunci vestită, deci în secolul al XVII-lea, noi nu am fost însă în stare nici acum, în secolul al XXI-lea, să efectuăm acolo săpături arheologice sistematice.

Francezul folosește și el denumirea de Valahia pentru Moldova, așa cum obișnuiau polonezii, și Basarabia, pentru sudul Moldovei dintre Prut și Nistru, cândva sub controlul domnilor munteni din neamul Basarab.

Între numeroasele relatări despre campania din Moldova a regelui Sobieski, se înscrie și cea a lui **Tomasso Alberti**, secretarul său. S-a remarcat în mod deosebit la 14 septembrie 1683, când, din dispoziția regelui, după despresurarea Vienei, i-a dus papei, la Roma, marele standard turcesc, capturat în cursul luptelor. În legătură cu campania lui Sobieski, trimite mai multe scrisori marelui duce de Toscana. Cea din 27 august 1686 este localizată „din tabăra de sub Fălciu”. Între altele scrie: „Ne aflăm acum la două leghe dincolo de Fălciu, înaintând într-una, într-un deșert continuu. Zic Fălciu, pentru că în vechime a trebuit să fie aici un oraș cu acest nume, dar acum nu i se mai văd nici măcar cele mai mărunte rămășițe” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 382). Tot Fălciul mai este amintit ca punct de plecare al expediției în Bugeac.

Un alt francez **François Gustav de Béthune** va fi și el implicat în evenimentele din Moldova, în campania lui Sobieski din 1686. Marchiz, membru al mării nobilimi franceze, Béthune a avut misiuni diplomatice la cel mai înalt nivel. În aceeași calitate va participa la campania din Moldova. Va nara aceste evenimente sub forma unor scrisori-jurnal, date și localizate. La 23 august 1686, el scrie din tabăra „de sub Huși”. Înaintând spre Huși, polonezii tot mai sperau că Vodă Constantin Cantemir li se va alătura. Și domnul Țării Românești a promis că se va alătura polonezilor la „Falcyn” (Fălciu). Pe 1

septembrie 1686, urmează o nouă scrisoare, redactată în tabăra dintre Huși și Fălciu (*Călători străini...*, vol. VII, p. 410).

Iacob Sobieski, fiul regelui Poloniei, va redacta și el un jurnal al campaniei din 1686. În paginile acestuia, amintește că vineri, 9 august, urma să aibă loc la Bârlad o întâlnire cu domnul Moldovei (*Călători străini...*, vol. VII, p. 423). Alte localități din județul nostru, amintite de vlăstarul regal al Poloniei, sunt Sărata, Valea Sărății. Iată un episod petrecut în apropierea localității Vetrișoia. „*Duminică 25 august*. Am pornit foarte devreme. Regele și-a așezat oastea pe două rânduri, dar care se lungeau foarte mult și în această ordine înainta printre dealuri. Pe dealuri se puteau vedea tătarii așezați într-un fel de ordine de bătaie. Noi nu puteam apuca în spre ei din cauza unui urcuș lung și greu. Așadar am rămas pe loc destul de mult până ce s-a format «taborul». Am stat astfel; apoi am coborât în «tabor» și ne-am dus să-l regăsim pe domnul trezoriei care intrase și el înaintea noastră. Domnul maestru de vânatoare a ieșit de dimineață pentru a hărțui pe dușmani, dar a fost atins de un glonte, ca și tovarășii lui fără ca să fi putut prinde limbă. Tătarii umblau mult după leșul unuia dintre ei și ar fi dat în schimb pe mai mulți prizonieri, tovarăși nobili și rânđași. S-a dat ordin dragonilor să construiască un pod pe Prut lângă Sarata și Valea Sărății. (...)

Duminică 1 septembrie. Dimineața tătarii au ieșit de mai multe ori din stuferiș și au băgat spaimă în rândășime. S-a ținut sfat, apoi am început să construim podul. Seara s-a dat de știre că tătarii se află de partea noastră «a râului» lângă Vetrișoia. Prizonierii fugiți au adus această veste regelui. Atunci regele a poruncit cazacilor să meargă până acolo și să afle adevărul și a făgăduit o mie de taleri și o moșie primului om care îi va aduce această știre. În așteptare, s-a dat ordin oștirii să fie pregătită și să se încalce de îndată ce se va suna din trâmbițe. Alți prizonieri au venit cu aceeași veste. Atunci fără a mai aștepta înapoierea cazacilor, regele a lăsat infanteria lângă «tabor» sub comanda domnului castelan de Halicz și a ieșit cu armata și cu husarii fără lănci. Am așteptat până la orele 4 dimineața dar văzând că ceilalți nu se mai întorc și că se va luma de ziua ne-am înapoiat în tabără” (*Călători străini...*, vol. VII, pp. 427-428).

Să menționăm că Sobieski îi spune Verizza, Vetrișoiaei. Iar pentru Sărata, Sarat. Se folosește „tabor” pentru tabără, termenul fiind preluat de la husiți. Războiul dus de aceștia fiind religios, referințele la Biblie erau frecvente, inclusiv cea la Muntele Tabor. Tot de la husiți a rămas și tehnica militară a organizării „taborului”, adică jur împrejur căruțe legate cu lanțuri formând un cerc de apărare. Cronicarii moldoveni spuneau „tabără legată”. Prinderea unui militar inamic pentru a obține informații se chema „a lua limbă” (se presupunea că va vorbi), iar termenul de „tovarăși” se referea la nobilii mai mari sau mai mici (șleahța) care luptau efectiv, iar „rânđașii” erau auxiliarii, folosiți la organizarea taberei sau la lucrări de fortificații. La Vetrișoia se instalează tătarii, iar cazacilor (asemănători la jafuri cu aceștia) li se promet recompense speciale pentru a îndeplini de fapt un ordin militar.

Se încheie acum o altă fază zbuciumată din istoria Moldovei.

În luna iunie 1679, sosește în Moldova un alt important misionar, **Francesco Antonio Renzi da Stipite**, desemnat de Piluzzi să se ocupe de Huși, dar, din proprie inițiativă se mută la Iași. Timpul petrecut aici până în 1689 i-a permis o cunoaștere generală a țării, care s-a reflectat în lucrările sale. Afară de raportul din 15 februarie 1691, pe care îl vom prezenta în alt context, el scrie la 16 noiembrie 1688 *Relația lui Francesco Antonio Renzi, minorit conventual, fost misionar apostolic în Moldova timp de zece ani cu decret a Sfintei Congregații De Propaganda Fide*. Prezentarea generală a Moldovei, pe care o realizează de la bun început, este remarcabilă prin bogăția informațiilor prezentate foarte concis. Cunoscător al structurilor organizatorice ale administrației țării, insistă asupra împărțirii în Moldova de Sus și Moldova de Jos, guvernate fiecare de către un mare vornic. Deși Bugeacul, sudul Moldovei dintre Prut și Nistru, numit și Basarabia, era de mult timp în stăpânirea turcilor și tătarilor, Renzi îl consideră parte componentă a Moldovei, populată de creștini, aflați în stare de robie. Are cuvinte foarte prietenoase despre întreaga Moldovă, îi laudă bogățiile, unele ascunse de turci, și frumusețile naturale: „Moldova este o țară deschisă, cu câmpii foarte întinse și păduri, dar foarte la îndemână, umblându-se pretutindeni cu căruțele; totuși, către Transilvania sunt munți foarte înalți, dar bogăți și plini de toate felurile de animale, atât domestice, cât și sălbatic, precum bivoli sălbatici, cerbi, mistreți, urși, râși și alte feluri de animale.

Moldova are pământ foarte fertil, bogată în tot felul de grâne, de vinuri și miere din belșug, se găsesc animale de toate felurile, mai prețioase decât ale vecinilor din preajmă; este prea plină de râuri și este abundentă în pești de toate felurile; sunt acolo mine de aur, dar nu se lucrează de frica turcilor; sunt mine de sare în bolovani, cu care se aprovizionează Moldova și Ucraina, și se trimite încă în cantitate mare în Turcia” (*Călători străini...*, Supliment 1, p. 205).

Dar, de la informațiile generale, va trece în curând la cele punctuale, între care se vor înscrie și date despre actualul județ Vaslui. „De la Iași către Moldova de Jos, la depărtare de 40 de mile, este Vasluiul, oraș pustiu; de la acesta la 30 de mile este un oraș numit Bârlad, cu biserică catolică, cu odăjdiiile sale. Nu este acolo casă pentru preot. Sunt 25 de case de catolici, însă aceștia locuiesc în păduri din cauza neconținutului treceri ale turcilor care merg la Camenița și de aici în Turcia. De la Bârlad la 30 de mile este Tecuci, aproape pustiu. De la Tecuci la 19 mile, la hotarul cu Țara Românească, este Focșani, oraș; nu este biserică catolică, acolo sunt niște case de catolici veniți din afară.

De la Bârlad la 50 de mile, pe malul Dunării, este un oraș numit Galați, cu biserică de lemn, catolică, și odăjdii, și bună înlesnire de casă pentru preot. Biserica are vie și case în oraș, cu care preotul poate trăi fără grijă. Și acestea, aproape toate [au fost] dobândite de părintele Giovanni Battista Del Monte.

De la Iași la 40 de mile către Bugeac este un oraș numit Huși, cu biserică de lemn și cu clopote. Odăjdiiile au fost luate de tătari, când s-au înapoiat de la asediul Vienei. De la Huși la 30 de mile este un oraș numit Fălciu; nu este acolo biserică catolică, sunt niște case de catolici vizitați de misionarul din Iași. De la Fălciu la 40 de mile este un oraș Căușeni, cel dintâi oraș din Bugeac, locuit de tătari; sunt câțiva catolici veniți din afară, dar acolo nu este biserică catolică. De la Huși la 50 de mile, pe malul râului Nistru, între Tighina și Cetatea Albă, este un oraș de catolici numit Ciubărciu, cu totul supus hanului. Nu este biserică, sunt ca la 70 de case de catolici; de trei ani încoace nu a fost acolo preot” (*Călători străini...*, Supliment 1, pp. 208-209).

Orașul Vaslui, care cunoscuse de curând noi treceri devastatoare ale polonezilor este considerat pustiu. Nici Bârladul nu stătea mai bine, importantul drum comercial pe care era situat reprezenta totodată și „o cale a răutăților”, pe aici treceau oștile prădătoare. Iar Hușul fusese jefuit în totalitate de tătarii întorși de la Viena, care și-au însușit și odăjdiiile preoților. De reținut, distanțele dintre localități și drumurile dintre ele.

Denumirile folosite de Renzi în text sunt Vasluviul, Barlath, Huus, Falcin. Lucrarea sa va avea un ecou imediat prin *Darea de seamă întocmită de cardinalul Giulio Spinola, pentru cardinalii Congregației, pe temeiul relației lui Francesco Antonio Renzi și a discuției cu acesta*. Practic sunt reluate relațiile lui Renzi despre Moldova, cu adăugirea unor puține noi elemente. În ceea ce ne privește, iată cum reia Spinola informațiile anterioare: „În Moldova de Jos este Bârlad, oraș cu biserică de lemn, cu potir de argint și sfinte odăjdii, cu 25 de case de catolici retrași în pădurile vecine. Și apoi la depărtare de 40 de mile pe malul Dunării este orașul Galați, cu portul, o biserică de lemn, casă, potire și odăjdii. Are trei vie, niște prăvălii și o pivniță în oraș, de la care scoate 20 de taleri pe an; și sunt acolo vreo zece case de catolici, în afară de negustori, care sosesec neconținut; și acolo trăiește de obicei preotul, fără subsidiu de la această Sfântă Congregație.

În Huși, alt oraș, este biserică de lemn, dar nu este casă, nici odăjdii, fiind totul furat de tătari. Acolo ar fi vreo 35 de case de catolici retrași în păduri, și acolo sunt atribuiți 25 de scuzi pe an ca venit pentru misionar” (*Călători străini...*, Supliment 1, pp. 213-214).

Va mai adăuga deci date despre numărul catolicilor și înzestrarea bisericilor.

Tot la recomandarea lui Vito Piluzzi și tot în 1679, vine în Moldova și misionarul franciscan **Antonio Giorgini**. Trecut prin Liova, a pendulat un timp între Moldova și Transilvania, s-a stabilit la Troțuș, în cea dintâi provincie românească, oraș aflat însă în strânsă legătură cu cea de a doua. Afară de preocupările de bază caracteristice pentru statutul său, Giorgini va fi interesat de traseele drumurilor din Moldova, în principal prin Vaslui – Bârlad – Galați, cel de pe Valea Prutului trecând și prin Huși – Fălciu, terminându-se tot la Galați, urmând în al treilea rând cel către Transilvania. După acestea va scrie în *Relație asupra stării Moldovei și Bugeacului descrisă de mine F. Antonio Giorgini misionar apostolic în Moldova și Țara Românească, anul 1688*. Alegem dintre spusese sale: „Apoi,

pentru a merge de la Iași la Dunăre sunt două drumuri. Cel principal duce la orașul Scânteia, la o distanță de două leghe. Ar avea vreo 100 de case, toate de schismatici [ortodocși] și au câteva perechi de animale. În acesta, principele ține 30 de cai pentru slujba poștei către Constantinopol.

De aici, la 5 leghe depărtare se găsește orașul Bârlad, fără șanț și fără zid și în întregime deschis. Sunt acolo peste 190 de case. Și mai mult de 40 dintre acestea sunt de catolici, toate cu bune înlesniri. Printre care [este] o văduvă greacă și foarte bogată și are o foarte frumoasă rasă de cai. În acest [oraș] ține, așijderea, principele 30 de cai pentru serviciul poștei.

Acum, când am ajuns la hotare pe această parte, spre a continua relatarea trebuie să ne înapoiem la Iași. Și pe celălalt drum semnalat, pe malurile Prutului, la depărtare de 2 leghe [de Iași], este un sat deschis numit Dobrovăț, cu 40 de case de ortodocși, cu o mănăstire a acestora, înconjurată cu zid, făcută ca o cetate.

De aici la 3 leghe, într-o frumoasă vale, care are de o parte o pădure, iar de cealaltă este dominată de câteva dealuri frumoase, toate îmbrăcate cu vie care produc un vin foarte bun, se găsește orașul Huși, cu 100 și mai multe case, în parte catolici, în parte de schismatici [ortodocși]; și cu toții sunt bine înstăriți. Este acolo și reședința episcopului ortodox, care se numește Vlădica. Orașul sus-amintit este la distanță de aproape jumătate de leghe de Prut; și între acesta și numitul râu sunt unele sate, dar nu bine populate.

De aici la 3 leghe, pe malul Prutului, într-o câmpie frumoasă, este așezat Fălciu, oraș deschis fără nici o apărare, dominat de un deal, în bătaia tunului. Ar avea vreo 100 de case pentru locuitori, cu toții schismatici [ortodocși], însă curajoși și potriviți bine pentru război, mai cu seamă contra tătarilor. Acolo râul are un port, pe unde traversează tătarii, care vin pe uscat din Bugeac spre a trece în Moldova, și din Moldova spre a se înapoia în Bugeac. Principele ține acolo 50 de oșteni, al căror căpitan este un anume Giovanni, catolic, nobil din Serbia, viteaz și cunoscător al Bugeacului, întrucât a stat în acele locuri un răstimp de 12 ani, căpitan al acestui hotar. Fălciu are în jur multe sate frumoase – toate ale primului sfetnic al principelui – amintitul oraș este la numai 5 leghe departe de Dunăre. Și este ultimul [oraș] așezat pe malul Prutului până la Galați. Alte multe sate care erau vecine cu Prutul sunt fără locuitori, fiindcă au fost distruse de tătari” (*Călători străini...*, Supliment 1, pp. 217-219).

Concentrându-se asupra traseelor, se oprește mai întâi asupra localității Scânteia (Scandia), vasluiană sute de ani, un loc de popas obligatoriu, după drumul atât de greu prin pădurea „bucovină”. De altfel, se specifică existența aici a unui fel de stație de poștă. Ciudat este faptul că Vasluiul nu este menționat în niciun fel. În schimb se oprește mai mult asupra Bârladului (Barlatte), și aici fiind stație de poștă. Iarăși o ciudățenie, amintirea văduvei grecoace care avea o frumoasă rasă de cai și, probabil, și alte calități... Dobrovățul (Dobrovizza), fost de sute de ani în județul Vaslui, acum în Iași, se recomandă în relatarea lui Giorgini ca și în prezent prin mănăstirea ctitorită inițial de Ștefan cel Mare, desăvârșită de Petru Rareș. La Huși (Usse) laudă calitățile vinului, cum era și firească, și Cantemir consideră podgoriile de acolo ca fiind pe locul doi în Moldova, după Cotnari. Autorul se oprește mai mult asupra Fălciului (Falcino), pe care îl consideră oraș. În atenția sa intră și frumusețea împrejurimilor, a satelor, o parte dintre acestea fiind însă distruse de tătari. Fălciul era pe atunci port, ceea ce se intenționează, doar teoretic, și astăzi. Căpitanul mult lăudat de acolo se numea pe lângă Giovanni și Petrovich, fiind un catolic din Bosnia. În altă parte, atunci când descrie o zonă apropiată de Galați, Giorgini face o afirmație care, la prima vedere, pare surprinzătoare: „De o parte a căruia curge râul Bârlad, foarte periculos pentru călători, deoarece nu are poduri și curge foarte iute” (*Călători străini...*, Supliment 1, p. 223). Acest „Barlatte” pare mult deosebit de râul Bârladului de astăzi, atât de liniștit și de scăzut vara. Pe vremea lui Giorgini, datorită pădurilor care aduceau plovi frecvente, debitul era mult mai mare, pe unele părți era chiar navigabil. În descrierea Bugeacului, subliniază prezența numeroșilor ortodocși, moldoveni desigur, de sub stăpânirea tătarilor. Nu uită să mai amintească din nou Fălciul, ca port și loc de trecere spre Bugeacul tătarăsc, fostă parte a Moldovei.

Unul dintre faimoșii episcopi polonezi ai catolicilor din Moldova, de regulă absentești sau specialiști în intrigi când mai ajungeau, pentru scurt timp, la scaunul lor din Bacău, a fost și **Iacob Dlusk**. A fost numit la 22 decembrie 1681, la recomandarea regelui Poloniei, care se bucura de privilegiul în această problemă. Era minorit conventual

spre deosebire de predecesorii săi care fuseseră minorități observanți. Deși conventual ca și Vito Piluzzi, va intra într-un conflict îndelungat cu acesta, plin de învinuiri reciproce, sugestive pentru atmosfera epocii, dar lipsite de interes pentru noi. Din ceea ce a scris Dluski, reținem scrisoarea adresată cardinalului protector al Poloniei, datată 19 iulie 1683: „Acum știu cu adevărat ce înseamnă să fii episcop al Moldovei, unde credința este puțină, afaceri sunt multe, primejdii nenumărate, necazuri nesfârșite. Sunt 4 localități în care preoții pot avea acum condiții de trai și anume: Cotnari, Iași, Galați și Baia. Mai sunt încă cinci, unde vor fi condiții de trai când se va întoarce lumea acasă, anume Bacău, Troțuș, Huși, Bârlad. Altele în care se găesc biserici dar nici un catolic, sunt Suceava, Fântânele, Piatra-Neamț, Roman, Fărăoani. Altele în care bisericile sunt pustii sunt: Mănești, Vaslui, împreună cu alte trei” (*Călători străini...*, vol. VII, p. 375).

Din nou greșeau editorilor în privința localității Mănești, crezută în județul Vaslui, comuna Dragomirești, unită cu satul Băbuța. După cum am mai arătat, era în județul Bacău.

Dintr-un secol în altul

Sfârșitul secolului al XVII-lea a fost dominat în Moldova de ecurile înfrângerii oștilor otomane la Viena – o victorie a turcilor ar fi fost catastrofală pentru cultura și civilizația Europei – și, în mod direct, de incursiunile poloneze întreprinse aici de „eroul zilei”, regele Ioan Sobieski. Dacă imperiul sultanilor de la Constantinopol devenit Istanbul, începe să-și piardă forța agresivă, menționându-și și amplificându-și însă opresiunea asupra țărilor române, viitoare pericole se întrevăd prin expansiunea a două noi mari puteri: Imperiul Habsburgic și Imperiul rus. În felul acesta, pentru o lungă perioadă de timp, „românii” se vor afla, după o expresie consacrată în istoriografia franceză „au carrefour des empires”, la răscrucea imperiilor. Dintre cele trei mari puteri, Rusia se va înscrie mai târziu între cele strivitoare pentru poporul nostru, când are loc extrem de periculosul episod Stănilești, când o victorie a țarului Petru ar fi putut fi fatală pentru însăși existența poporului român.

Tot în perioada respectivă, habsburgii se instalează în Transilvania la capătul unui lung șir de conflicte în care au fost implicate și țările române, mai ales Moldova. În legătură directă cu aceste împrejurări, ne reîntâlnim cu **Antonio Giorgini**, conventual italian, misionar al Congregației De Propaganda Fide, adus în Moldova la 1679 de Vito Piluzzi (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 86). Dacă în capitolul precedent l-am citat pentru relatările sale privitoare la catolicii din județul nostru, de data aceasta apare ca autor al unor informații secrete transmise generalului Veterani, reprezentant al Imperiului habsburgic în Transilvania. Atașamentul său față de austrieci este firesc, aceștia fiind catolici. Privitor la județul nostru, reținem informațiile din 26 februarie 1689, referitoare la garnizoanele stabilite de domnitorul Moldovei Constantin Cantemir în diferite localități: „În Fălciu, pe malul Prutului, sunt 60 de seimeni, toți pedestri, sub comanda căpitanului Ioan Catolicul. La Huși, nu prea departe de Prut, la o leghe, sunt 40 de seimeni pedestri” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 90). Căpitanul de la Fălciu, denumit de Giorgini „Giovanni Cattolicus”, este și el o mai veche cunoștință, un sârb din Bosnia, de religie catolică, comandant de seimeni, adică mercenari străini. Pentru Huși se folosește termenul Vise.

Dar Giorgini nu era singurul prelat catolic înscris între cei care ofereau informații puterilor străine, „agenturilor”, ca să intrăm în contemporaneitate. O altă veche cunoștință, Francesco Antonio Renzi din Stipite transmitea știri secrete către polonezi. Trecând peste acestea, mai reținem un raport către Congregația De Propaganda Fide datat 19 februarie 1691, privind situația din Moldova. Cităm, în ceea ce privește județul Vaslui: „La Huși, de asemenea sunt cincizeci și mai bine de familii de catolici, dar acestea locuiesc în păduri, din cauza fluxului și refluxului continuu de tătari. Biserica este năruită, un clopot s-a furat, rămâne un clopot îngropat în pământ.

În orașul Bârlad sunt peste douăzeci de familii, și acestea locuiesc în oraș. Se află aici o biserică de lemn acoperită cu paie, un clopoțel mic, de care ne slujim în clipa de față și un clopot mare îngropat de cincisprezece ani. În aceste două orașe și la Ciubărciu este cu totul și lumea toată un singur licențiat, adică un sacristan mirean care, în lipsa unui preot, recită rugăciunile și vestește zilele de sărbătoare și privigherile.

La Fălciu singurul catolic este domnul Ioan Petrovich din Bosnia, căpitan de margine, și guvernator al orașului. Nu este

acolo biserică, decât doar o capelă pe care o are la el în casă; mai este o doamnă catolică măritată cu un schismatic și o fiică a ei, de asemenea catolică” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 117).

La Huși este din nou amintit pericolul permanent din partea tătarilor, cele două clopote, unul furat, altul îngropat în pământ, ilustrează elocvent starea de spirit a credincioșilor, fie catolici, fie ortodocși. Și la Bârlad era un clopot mare îngropat, de 15 ani. Probabil invadatorii erau interesați mult de metal. Lipsa de preoți, găsirea unor soluții de compromis, relativ salvatoare reies și din acest text. În rândurile despre Fălciu, afară de reamintirea celebrului căpitan catolic, remarcăm excepționala minuțiozitate a prelaților Bisericii de la Roma. Să știi că într-un oarecare târg trăia o femeie catolică, avea un soț ortodox și o fată tot de religia ei, mi se pare uimitor, în vremea aceea lipsită de mijloace de comunicație. Este întristător totodată dacă facem o comparație cu datele noastre statistice, practic inexistente pentru atunci.

Din punctul de vedere al scrierii noastre, secolul al XVIII-lea debutează în Moldova și în județul Vaslui prin noua prezență a unui mare sol polonez, fiind vorba de **Rafael Leszczynski**. Era dintr-o familie cu adevărat strălucită, înrudită în timp cu regii Franței. Dar, cei din neamul Leszczynski fiind înrudiți totodată cu marile familii poloneze, la rândul lor înrudite cu Movileștii, urmașii acestora au fost indirect neamuri cu regii Franței... Marile victorii obținute de creștini la sfârșitul secolului al XVIII-lea au modificat profund raportul de forțe în răsăritul Europei. Pacea de la Carlowitz, din 1699 (Cârlovaț, în vorbirea românilor bănățeni), pe lângă consfințirea expansiunii teritoriale a Imperiului habsburgic, a adus avantaje și Poloniei, turcii fiind obligați să-i retrocedeze puternica cetate Camenița, de lângă Hotinul moldovenesc. În aceste condiții se impunea încheierea unui nou tratat cu Înalta Poartă, polonezii dorind și alte avantaje pe lângă cele obținute, între care și controlul Moldovei sub pretextul ocrotirii catolicilor de aici. Cu mare fast, ca de obicei, și mai mare de data aceasta, în februarie – martie solia străbate Moldova pe traseul urmat cel mai adesea: Liov – Snyatin – Iași – Vaslui – Bârlad – Galați. Ne bucurăm de mai multe relatări privind parcursul soliei, cea dintâi fiind *Jurnalul soliei redactat de Francisc Radzewski*, secretarul acesteia. Problemele privind protocolul stârnesc și de data aceasta nenumărate discuții. De altfel, fiecare dintre soliile poloneze ținea să se laude cu o cât mai spectaculoasă primire la Iași. După lungi tratative s-au stabilit în amănunt regulile după care se va desfășura întâlnirea sol-domnitor. Secretarul pare mulțumit: „În acest timp domnul, grăbind pasul a să-și mână dreapta solului în semn de bun venit încă înainte ca solul să-și scoată calpaful cu stânga, și a poruncit tămaciului său să arate prin cuvinte prietenești urarea lui de bun sosit. Fără nici o șovăire și-a luat locul în stânga solului, dându-i locul din dreapta. Apoi au înaintat împreună vorbind de unele și de altele, iar oamenii lui rânduiți sub steaguri au mers alături de steagurile oștenilor moldoveni ai soliei, în timp ce hatmanul cu suita cealaltă era la stânga aproape de oamenii noștri. Unul cu steagurile domnești alcătuite din cavalerie frumoasă și bine rânduită cu insignă, și o muzică de ieniceri, s-a amestecat cu coloana noastră. În timpul mersului, ienicerii steteau de amândouă părțile oastei, iar comandanții și boierii mergeau de la sol până la steagurile moldovenești ale soliei într-un șir neîntrerupt, care încingea șirurile noastre. Pe lângă caii solului și ai prietenilor lui mergeau patru peici îmbrăcați frumos, purtând hangere legate cu lanțșoare la brâu. La stânga duceau patru cai de paradă ai domnului, doi acoperiți cu valtrapuri și având șeaua aurită, iar alții doi mai înainte cu scările late. Dar la intrarea în oraș s-a încins o ceartă pentru întâietatea între «coniușii» poloni și peicii domnului și s-au plâns și unii și alții atât solului cât și domnului, așa că domnul a poruncit să fie retrași caii lui de paradă. Toată acea parte a drumului a ținut patru ceasuri în ordinea convenită până la reședința pregătită pentru sol. La intrarea în oraș se descărcau mereu flintele și se trăgeau toate clopotele. Solul a fost condus prin tot orașul până la reședința sa, unde domnul, descălecând, l-a rugat să-l urmeze până la odaie și mergând înaintea lui l-a condus de mână pe scări. Ajungând în odaie i-a urât odihnă după atâta drum și după o scurtă convorbire și-a luat rămas bun.

Solul l-a însoțit până jos pe scări, deși chiar din a doua odaie domnul îl rugase să se întoarcă” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 167).

Trufia poloneză „leșească” i-a amuzat și pe cronicari, care ne-au lăsat și zicători de genul „După pagubă leahu înțeleptu”. Totuși, nu putea să nu se ivească o neînțelegere, conflictul dintre peicii (de fapt paicii) moldoveni, slujitori militari, și „coniușii” polonezi, cei care duceau de frâu caii marilor nobili.

Pe 2 martie 1700 solia părăsește Iașul, prin Bucium, apoi secretarul ne relatează: „De aceea, am ajuns foarte târziu, după un drum de mai bine de patru zile, la conacul de la Scânteia, care se află pe râul Rebricea. Acolo am găsit numai o biserică de zid părăsită și trei bordeie săpate în pământ așa că am petrecut o noapte foarte neplăcută din cauza gerului.

3 martie. După cinci mile mari am ajuns la conac, în orașelul pustiu Vaslui, pe râul Bârlad pe care l-am trecut de două ori, odată la jumătatea drumului, a doua oară sub oraș, unde am sosit seara. Acest orașel este alcătuit numai din ruine și din rămășițe ale zidurilor reședinței de odinioară ale domnilor Moldovei. Numele și-l ia de la râul Vaslui care curge lângă oraș, în partea de răsărit.

4 martie. Solul a pornit din conacul care era așezat chiar pe locul unde se unesc cele două râuri ce udă Vasluiul, anume Bârladul și Vasluiul, acoperite cu o pojghiță de gheață, ce nu putea susține o mare greutate. A pornit spre orașul mai mare Bârlad, dar din cauza drumului lung și greu, nu a ajuns acolo decât seara. Râul Bârlad trece prin acel oraș, și când ajunge în preajma lui are o albie mult mai largă, căci mergând de la Vaslui spre Bârlad primește pe dreapta râurile Lipovăț (la o jumătate de milă de Bârlad), iar pe stânga, în apropiere de Bârlad (și, unele chiar la o jumătate de milă), primește Budziakul, Crasna, Idrici și Ilanul. În acest conac gerul a făcut mult rău cailor care au stat noaptea sub cerul liber. Am simțit o fericire deosebită dând aici de o bisericuță catolică afară din oraș, cu acoperiș țărănesc, pe care o are în grijă un franciscan din Galați, oraș pe malul Dunării” (*Călători străini...*, vol. VIII, pp. 169-170).

Ajunși în ținutul Vasluiului, se opresc la Scânteia. Dacă altădată călătorii găseau aici peste o sută de case, acum localitatea este complet pustie și nu mai are cine să vină la biserică încă în picioare, ctitoria lui Ștefan cel Mare. Situația era aproape aceeași la Vaslui, unde se remarcă numai ruinele Curților domnești și tradițiile conform cărora de aici voievozii guvernau Moldova. La Bârlad, despre care specifică „un oraș mai mare”, condițiile păreau a fi mai bune. Dintre călătorii străini, Radzewski pare cel mai interesat de râul Bârlad, căruia îi desemnează și afluenții, cu mici confuzii. Între aceștia înscrie și Elanul, care în realitate se varsă în Prut, iar râul Budziac este greu de localizat. În septembrie, are loc întoarcerea: „3 septembrie. După șapte mile am sosit în orașelul Bârlad. Din acest conac s-a trimis o scrisoare domnului, vestindu-i apropierea soliei și sosirea noastră peste puțin timp la Iași.

4 septembrie. Plecând din Bârlad pe la miezul nopții, din cauza drumurilor stricte de ploie, acei care s-au grăbit au sosit la Vaslui abia la prânz, iar ceilalți – și o parte din tabără – abia a doua zi. Din pricina vremii rele, a doua zi, 5 septembrie, ne-am odihnit.

Iar la 6 septembrie, înainte de răsăritul soarelui, am pornit pe o ploaie care nu mai contenea. După 6 mile, am sosit la conacul pustiu de la Scânteia, unde nu am avut nici un acoperiș ca să ne apărăm de vremea rea, până ce s-a liniștit către seară. Aici, primind vești sigure că domnul ne va primi cu aceeași cinste ca și prima oară și cu aceleași ceremonii, solul a pornit de la Scânteia la 7 septembrie. Și aici drumul era greu, căci am străbătut patru mile peste dealuri, și cădea o ploaie deasă, care ne împiedica să înaintăm mai repede. La mai bine de o jumătate de milă de Iași, ne-am oprit cam un ceas; în care timp și tabăra, care era întârziată, ne-a ajuns din urmă și s-a făcut încolnarea. Cum după un ceas ploaia mai încetase puțin, solul a pornit spre Iași în ordine de defilare. Nu departe de acel loc, ne-a ieșit înaintea domnului cu oșteni rânduiri sub steaguri, urându-ne bun sosit cu toată dragostea și luând loc la stânga solului. Împreună cu suita și în sunetul muzicilor militare au intrat amândoi în oraș, și domnul l-a condus pe sol la gazdă, însoțindu-l până în ultima odaie. Toate ceremoniile și rânduiriile pe care le-am pomenit la sosirea dintâi a solului s-au urmat și acum întocmai” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 172).

Rafael Leszczynski a relatat și el cum s-a desfășurat drumul soliei, textul său confirmând spusele secretarului, dar prezentând și alte aspecte: „După terminarea acestor ceremonii, m-am îndreptat în grabă spre conacul pregătit la Scânteia, pe râul Rebricea. Acolo am sosit seara și am dat numai de o biserică pustie și de trei bordeie nenorocite săpate în pământ. Am rămas noaptea cu multă neplăcere sub cerul liber în ger. De acolo am trimis scrisori <în Polonia> cu privire la cele ce făcusem în Iași. Am avut acolo o mângâiere a lipsei în care ne aflam, căci am întâlnit o turmă de mistreți în câmp, din care am izbutit să luăm unul pentru masa noastră, lucru foarte nimerit în această vreme de lipsă de mâncare.

3 martie. Drum foarte greu de cinci mile moldovenești până la orașelul, iarăși pustiu, Vaslui, așezat între râurile Bârlad și Vaslui. Vasluiul curge prin oraș și se varsă în Bârlad în afara orașului. Acest orașel a fost odinioară capitala domnilor, anume a lui Ștefan, care în războiul cu turcii a fost silit să se retragă din această reședință până la Iași și apoi până la Suceava. În cele din urmă, deși fusese ajutat de ai noștri, a pierdut bătălia și a căzut în luptă.

4 martie. După ce am trecut râurile ce udă acel orașel, deși gheața se rupea sub greutatea mai mari, am sosit la Bârlad, un orașel mai populat, dar în privința cailor am avut aceleași neplăceri, căci au rămas sub cerul liber suferind de ger. Acolo am găsit și o bisericuță catolică în mare sărăcie, rămasă de mulți ani fără preot. Numai un țaran simplu, bătrân și cinstit, fost odinioară țârcovnic, are grijă de ea cu cel mai mare zel și în fiecare duminică adună cei vreo zece și câțiva catolici rămași acolo și face liturghia și alte slujbe. Acolo am pus să slujească o liturghie și secretarul soliei a botezat copiii unei catolice” (*Călători străini...*, vol. VIII, pp. 179-180).

La Vaslui, alături de amintirea corectă a prezenței aici a domnitorului Ștefan cel Mare și a Curților sale, relatează totul eronat despre bătălia de la Vaslui, marea victorie a voievodului Moldovei. Reținem la Bârlad dăruirea către biserică a aceluia simplu țaran.

La cele de mai sus se adaugă o descriere anonimă, mult mai concisă. „După Iași Scânteia, pe râul Jijia, câteva colibe. Vaslui între două râuri, Vasluiul și Bârladul, odinioară capitala moldovenilor, acum un sat pustiu. Bârlad pe râul Bârlad” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 182). În câteva rânduri, autorul anonim face o greșeală – Scânteia este situată pe râul Rebricea – și menționează din nou trecutul măreț al Vasluiului, devenit un sat pustiu. La întoarcere, citează numai numele de localități și distanțele dintre ele, doar la Vaslui consemnează că o fetiță de 10 ani a murit fiindcă s-a înecat cu o bucată de carne.

Starețul Leontie era un om simplu, frământat însă de probleme religioase, într-o Rusie în care reformele începute de țarul Alexei Mihailovici și continuate pe deplin de Petru cel Mare, căutau să modernizeze țara. Deoarece existau o mulțime de secte, alături de biserica oficială, Leontie pleacă la Constantinopol și la Ierusalim, sperând să afle acolo un adevăr care să pună capăt îndoielilor sale. Urmându-și calea, la 17 februarie 1701 intră în Moldova. La Iași admiră bisericile și palatele, se arată interesat însă și de viața oamenilor simpli și îi prezintă într-o notă de pitoresc ce merită să fie cunoscută: „La Iași, vinul și pâinea sunt ieftine, untul de vacă este efin, uleiul de cânepă este scump și vine din Rusia. Merele, nucile, prunele sunt foarte ieftine și nutrețul pentru cai este ieftin. Iar oamenii sunt binevoitori, măcar că sunt săraci și toți se prăpădesc din cauza vinului ieftin; s-au risipit cu totul din cauza aceasta: peste tot doar numai cârciumi. La Iași sunt și mulți turci cu negoț și trăiesc mulți evrei aici. Iar evreii iau <cu arendă> de la domni izvoarele de păcură; de aceea păcura este scumpă; o dohotniță plină costă 4 grivne. Lemnele sunt foarte scumpe: pentru o copeică nu poți fierbe cașă. Păduri sunt multe, dar oamenii sunt leneși, stângaci, nu ca moscoviții. La Iași jefuiesc pe negustori cu vama, de aceea mulți trec pe alătura. Aici la Iași, grecii, tovarășii noștri ne-au părăsit, n-au mers cu noi la Constantinopol. Le-a venit veste de la Constantinopol că <blănurile de> vulpe și verighetă sunt ieftine, de aceea ei s-au dus în Țara Românească, la București, iar noi am rămas aici. Și am stat la Iași treisprezece zile, am așteptat pe tovarășii noștri, dar ei n-au venit” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 189).

Din păcate, cele relatate mai sus ne par ciudate de contemporane: la țară se vinde un vin extrem de ieftin, păcura (modernizată) se tot scumpește, iar evaziunea fiscală (merg alătura cu vama) se făcea și atunci. Leontie trece și prin județul nostru, notele sale sunt lipsite de precizări: „Pe drumul acesta se umblă rar cu caii – tot cu boii; oamenii înjugă patru, șase boi și merg înainte; carele moldovenilor sunt late. Pământul este clisos și de aceea drumul este lipicios. Telegile noastre sunt înguste și merg tot de-a costiușul. Calul trage zece stâneni și se oprește și roțile se afundă în pământ până la osie și calul se zbate încolo și încoaice; duceam caii tot de căpăstru, ce greu era! Doamne păzește! La noi în Rusia nu sunt astfel de drumuri. Noaptea abia am ajuns la un orașel, aproape cu totul distrus; sunt vreo trei case pentru poștași și o biserică de piatră foarte frumoasă; am stat noaptea aici” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 189).

Orașelul aproape distrus dar cu o biserică foarte frumoasă nu putea fi decât Vasluiul. În 1704, trec prin Moldova **Macarie și Silvestru**, doi pelerini ruși în drum spre locurile sfinte. Urmând calea

cea mai obișnuită, străbat și județul nostru: „La 18 februarie am plecat din Iași și am mers opt zile; am ajuns la mănăstirea Dubrovăț și acolo am stat două zile; și am plecat din acea mănăstire și pe înserat am ajuns la Vaslui și înnoptând acolo, am mers două zile și am ajuns la Bârlad. Am ieșit din Bârlad și am mers două zile și am ajuns la mănăstirea Adam” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 225). Vedem că ei notează numai distanțele, sunt interesați de mănăstiri. Cele amintite, Dobrovăț și Adam, au făcut parte, cea dintâi din ținutul istoric al Vasluiului, cea de a doua din ținutul Tutovei, cu reședința la Bârlad.

Janos Papai a fost un partizan al lui Francisc Rákóczy, conducătorul opoziției transilvănene față de ocuparea țării de către habsburgi. Cu multe ecouri în Moldova, în Transilvania s-au desfășurat zeci de ani lupte între curuți (partizani ai independenței, sprijiniți de turci) și lobonți, susținuți de curtea imperială de la Viena. Îndeplinește o serie de misiuni diplomatice și de mediere pentru Francisc Rákóczy, chiar după acesta trebuie să părăsească Transilvania, în cursul cărora a trecut și prin județul nostru.

Și alți partizani ai lui Francisc Rákóczy călătoresc prin Moldova în scopul perfectării unor alianțe antihabsburgice. Între aceștia se numără **Michály Bay** și **Gáspár Pápay** care ajung și la hanul tătar al Crimeei, încearcă să provoace un conflict ruso-turc având și alte mari planuri. După o întrevedere cu Antioh vodă Cantemir pornesc spre o întâlnire cu autoritățile turcești din Dobrogea: „La 9 <septembrie> pornind seara am mers toată noaptea. La 10 septembrie la orele opt dimineața m-am oprit la «Purcenti». Pornind de acolo, noaptea ne-am oprit pentru scurt timp între niște clăi de fân.

La 11 <septembrie> am sosit dis-de-dimineață în orașul cu numele de Bârlad. Este un oraș însemnat, aici locuiesc și niște unguri din timpuri îndepărtate, care vorbesc o limbă mult amestecată cu româna. Spre seară <am sosit> la Vaslui.

La 12 <septembrie> noaptea am ajuns la Iași. Aici măria sa voievodul a dispus să mi se pregătească un cvartir bun și a trimis la mine pe tălmăciul său maghiar” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 235).

Vasluiul este iarăși văzut ca un sat pustiu, iar nașterea unui fiu al sultanului este în mod ciudat un prilej de mare bucurie, probabil ipocrită.

Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel, german aflat de tânăr în slujba Suediei, ne-a lăsat o vastă descriere a Moldovei, pe care a cunoscut-o foarte bine fiind în suita regelui Carol al XII-lea. Paginile sale cuprind atât observații corecte, obiective cât și ecoul unor resentimente. Iată un text introductiv: „Această țară are pământul cel mai minunat și cel mai mănos, și nu ar fi mai prejos nici de Ungaria, nici de Podolia dacă un asemenea pământ ar fi stăpânit de alți locuitori și muncitori mai buni, cu puțină muncă și osteneală el produce cele mai frumoase și mai bune grâne cât și zarzavaturi și bucate. Pădurile de fag ce sunt fără seamăn (numite pe românește «Codru» Koder, iar pe slavonește «Bukowina») străbat țara de-a lungul și de-a latul, și comoara de poame și fructe ce cresc în ele nu poate fi nici socotită cu mintea și nici secată vreodată. <Codrul> începe la Nistru, mai jos de orașul tătarăsc Dubăsari și merge spre Chișinău, Iași, Bârlad până la granița Transilvaniei, apoi de-a lungul acesteia spre Neamț, Suceava până ce o ia din nou de-a curmezișul pe sub Cernăuți și Hotin pe Nistru. Și mai sunt încă pe lângă acestea, și alte păduri frumoase. Nu este nici altă esență de lemn în această pădure decât fag, împreună cu stejari șiitei, <și mai cresc> cei mai frumoși meri, peri, pruni, cireși, nuci, aluni, «Hornussbaum», și alți asemenea pomi fructiferi. Mai crește aici și multă viță sălbatică și de aceste poame se folosesc mai mult porcii care sunt îngrășiți cu ele, decât oamenii. Locuitorii mai țin în această pădure multe milioane de albine, mulțumită cărora țara este plină de miere, și ca să spun astfel într-adevăr, prin ea curge lapte și miere” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 340). Atestarea Bârladului între puținele localități pomenite denotă importanța acestuia.

Două războaie, cel ruso-suedez și cel ruso-turc, își pun pecetea pe începutul secolului al XVIII-lea în Moldova. Cel dintâi, încheiat într-o primă fază în 1708 prin bătălia de la Poltava, câștigată de ruși, a implicat mai puțin pe ai noștri. Amintim doar pe mercenarii moldoveni din armata suedeză, faptul că regele suedez Carol al XII-lea și-a găsit refugiul în tabăra de la Varnița de lângă Tighina, prezența în Moldova a unor numeroși emisari din partea unor diferite state. Războiul ruso-turc din 1711 a însemnat mult mai mult ca implicare și loc de desfășurare a ostilităților. Momentul central al luptelor, bătălia de la Stănilești, a avut loc în ținutul istoric al Fălciului,

actualmente în județul Vaslui. Vom trece în revistă, citându-le pe larg, mai multe scrieri și documente de atunci, relevante pentru succesiunea evenimentelor militare dar și pentru istoricul localităților de pe Valea Prutului, din județul nostru.

Primul dintre autorii pe care îi avem în vedere este **mareșalul Boris Petrovici Șeremetev**. În volumul VIII din seria *Călători străini despre țările române*, i se schițează un portret impresionant: „Mareșalul Boris Petrovici Șeremetev aparținea unei familii vestite încă din sec. al XIV-lea, înrudită mai apoi și cu Romanovii și stăpânind moșii întinse. A fost unul dintre generalii cei mai de seamă ai lui Petru cel Mare și totodată un diplomat iscusit. A luat prte la încheierea «păcii veșnice» cu Polonia în 1686. În anii 1697-1698 a făcut o călătorie oficială în Polonia, Austria, Italia și Malta, descrisă de el în jurnalul său de călătorie. Ca militar s-a distins la Azov (1695-96), apoi în războiul nordic la Narva în 1700 (unde însă rușii au suferit o înfrângere) la Erestfera în 1701, unde a reputat o victorie de seamă și a dobândit titlul de feldmareșal, precum și o serie de alte lupte din anii 1702 și 1704. În 1706 după lichidarea războaielor din Astrakhan a primit titlul de graf sau conte. În timpul campaniei lui Carol al XII-lea în Rusia a comandat împreună cu Menșikov armata rusă (1708). La Poltava comanda centrul armatei ruse. A fost comandantul principal al expediției de la Prut în 1711. Tratatul de pace de la Prut s-au purtat în numele său. După încheierea păcii – pentru care a fost trimis ca ostatec la Constantinopol pe lângă cancelarul Șafirov și fiul feldmareșalului – el a fost contra reînnoirii războiului în anii imediat următori. Asupra acestei atitudini se pot afla lămuriri și în Letopisețul lui Ioan Neculce. În 1715-1717 a comandat oștile rusești în campania din Pomerania și Mecklemburg” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 413).

Dintre scrierile sale, noi suntem interesați de *Jurnalul de campanie pe mai-august 1711*, publicat pentru prima oară foarte târziu, în 1896. „Ziua de 17, duminică.

Generalul feldmareșal a stat cu detașamentul, în același loc, pe dealul înalt, unde am sosit ieri.

La această dată a sosit, pe la amiază, un moldovean care acum câțva timp fusese prins de turci, și a spus că el, din captivitate a plecat în felul acesta, că a omorât pe tătarul care-l păzea. În ceea ce privește știrile ne-a declarat că în hoarda din Bugeac sunt vreo 20000 de oameni cu sultanul fiul hanului, și cu aceștia sunt vreo 15000 de spahii turci care se află la 6 mile depărtare de acest loc, și voiau în una din aceste zile să atace oastea M.S. țarului. Regele Suediei a fost peste Dunăre la vizir și, după întrevederea cu acesta, s-a întors la Bender.

La această dată, în urma sfatului generalilor, a fost trimis un detașament condus de locotenent-colonel Davâdov și de Kighici la punctul Fălciu, în care loc se află <niște> boieri moldoveni și împreună cu aceștia au fost trimiși 900 de soldați din oastea neregulată, inclusiv 50 de cazaci, iar din oastea regulată au fost trimiși un subofițer și un caporal cu 25 de dragoni.

S-a poruncit aceluia locotenent-colonel să caute a-i aduce pe acei boieri cu ei în convoi cu toată graba; și de va găsi dușman în stare să împiedice această măsură a lui, să trimită în recunoaștere; iar de va fi dușmanul mai puternic ca el, să se retragă în tabără. De asemenea, să li se propună acelor boieri să cedeze un număr oarecare de vite pentru aprovizionarea trupelor M.S. țarului” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 423).

Din relatările de mai sus reținem prezența în armata rusă a unui corp de mercenari (mai frumos „voluntari”) moldoveni comandanți de colonelul Chigheciu. Faptul nu era singular, calitățile lor militare fiind bine prețuite, îi vom găsi pe moldoveni și în armatele suedeze și poloneze, unde erau așa de mulți încât regele Ioan Sobieski a învățat de la ei să vorbească românește. Boierii moldoveni pe care îi dorea Șeremetev erau cei grupați în jurul vornicului Lupu Costache. Spre deosebire de Dimitrie Cantemir, domnitorul țării și majoritatea boierilor cu slujbe însemnate în stat, el nu s-a lăsat înșelul de promisiunile mincinoase ale rușilor, înveștmântate în haina atrăgătoare a ortodoxiei, credință comună pentru români și ruși. A intuit că aveam posibilitatea să schimbăm jugul de lemn turcesc cu cel de fier rusesc. Așa că, împreună cu partizanii săi, s-a întărit în mănăstirea Bursucii, ctitorie a Costăcheștilor, din actuala comună Epurenii de Bârlad. Acolo a oprit și proviziile de care avea mare nevoie armata rusă. Petru cel Mare l-a considerat principalul vinovat al înfrângerii rușilor la Stănilești și a hotărât ca într-o biserică din Moscova să se facă mereu slujbe de blestem pentru vornicul Lupu Costache. Continuă acțiunile militare de dinaintea confruntării de

la Stănilești și se urmărește neutralizarea pe cât posibilă a tuturor boierilor moldoveni care se opuneau rușilor. „Tot în această zi, locotenent-colonelul Davâdov, trimis în misiune cu un detașament la boierii moldoveni din punctul Fălciu, care se afla la 8 mile depărtare de lagăr, a revenit sănătos și a adus cu sine pe boierii moldoveni – Solomon Clucerul și Constantin Comisul, care erau sub bănuială.

Iulie, 1711, în ziua de 7, sâmbătă. Am petrecut ziua în susmenționatul punct Stănilești.

Astăzi s-au primit știri autentice de la generalul Ianus, care și-a continuat marșul înainte, că vizirul cu forțele turcești a sosit la punctul Fălciu, la o distanță de 6 mile de tabăra noastră acutală și că tătarii și hanul Crimei au făcut joncțiunea cu ei” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 425).

Duminică 8 iulie este amintită poziționarea taberei lângă „punctul Stănilești”. „Ziua de 8, duminică. Dimineața, pe la ora 6, a fost prins nu departe de tabără, în punctul Stănilești, de către moldovenii din patrula regimentului modovenesc Tanski, un tătar din Hoarda din Bugeac, care a declarat că vizirul turcesc vrea să dea lupta cu trupele M.S. țarului pe la 10 ale acestei luni și, de aceea, toți trec pe partea râului Prut unde se află lașul și câteva mii au și trecut cu tunurile. Și trupele turcești cu vizirul au: 60000 de ieniceri, 40000 de spahii și hoardele lor de tătari din Bugeac și Crimeea în număr de 40000 cu totul 140000; și ei tătarii se află acum toți prin păduri. În timpul interogării acestui tătar, a sosit generalul Ianus, căruia i-a fost trimisă în ajutor divizia lui Ensberch. Și, în acele ore, au apărut pe partea Prutului, pe care se află lașul, un mare număr de spahii și s-au postat în fața taberei noastre în apropiere, pe dealuri.

Apoi M.S. țarul a poruncit să fie părăsite toate convoaiele grele și lucrurile netrebuitoare să fie arse, ceea ce s-a și făcut. Și pe la miezul nopții, au fost expediate convoaiele și, din cauza locului strâmt, armata s-a retras la Stănilești, și în avangardă mergeau diviziile generalului Repnin, apoi a lui Weid, artileria și divizia lui Ensberch, și cavaleria lui Allard, iar în spate garda țarului, regimentele Preobrajenskii și Semionovskii, în urmă cele de Inghermanland și Astrakhan, oastea fiind apărată de dușman din ambele flancuri prin părcane, pe care le duceau soldații cu ei, iar convoaiele mergeau la mijloc” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 426).

Aflăm că pe lângă „voluntarii” colonelului Chigheciu mai există în armata rusă un regiment întreg de moldoveni numit Tanski. Din interogatoriul luat tătarului ne dăm seama de mărimea oștilor turco-tătare, mai ales în raport cu efectivele militare reduse ale rușilor, porniți aventuros într-un război a cărui soartă se întrededeja.

Însemnările din jurnal consemnează apoi cunoscutele evenimente militare încheiate atât de fericit pentru noi prin înfrângerea rușilor, din nefericire fără zdrobirea lor, care ar fi fost foarte ușor de realizat, a intervenit mituirea. Banii i-ar fi fost duși vizirului de către împărăteasa Ecaterina, despre care se spune că ar mai fi adăugat ceva la bani...

Un alt jurnal de campanie, publicat și el foarte târziu, în 1892, este cel al **generalului Ludwig Nicholas Allard**, de origine germană, ca majoritatea ofițerilor superiori din serviciul lui Petru cel Mare. A avut o carieră militară de excepție, prin specializarea sa în probleme de tehnică a armamentului și fortificațiilor. Prima precizare geografică din jurnal datată 7/18 iulie (stil vechi și stil nou): „S-a stat pe loc, însă gen. Janus a înaintat o milă și jumătate cu o parte de cazaci, și spre seară a adus locotenent-colonelul Feit, trimis de d. gen. Janus M. sale țarului, știrea pozitivă că marele vizir s-ar afla în fața sa, doar la un sfert de milă depărtare, în regiunea «Gura Strâmbii <și> Sărății» (Gura Strambizeretzin), și a durat 2 poduri pe Prut și ar fi trecut <pe ele> 3000 de ieniceri și câteva tunuri. Îndată a fost trimis înapoi suszislul locotenent-colonel la gen. Janus ca să se reîntoarcă neîntârziat cu detașamentul său în chiar acea noapte” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 437). Tot în legătură cu aceste evenimente este amintit și orașul Huși, pe 23 iulie.

Un alt martor ocular al campaniei rusești din 1711 în Moldova a fost **cancelarul Gavriil Ivanovici Golovkin**. Acesta relatează o versiune oficială, cu un titlu kilometric, din care cităm un fragment în care este amintită localitatea Fălciu: „M. S. țarul a hotărât deci să lase întreaga sa armată să înainteze cu multă prevedere până la localitatea numită Fălciu și s-a tras spre dreapta pe râul Prut întrucât râul acesta se afla între ea și turci; iar mai jos de localitatea menționată, Fălciu, nu se putea trece râul din cauza mlaștinilor întinse” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 553).

Petru cel Mare este una dintre marile personalități care au trecut prin județul Vaslui. Ne-a lăsat și el un jurnal din care cităm un pasaj referitor tot la Fălciu: „Când însă M. S. a mers în persoană în întâmpinarea generalului Ianus în fruntea unei părți din infanterie, turcii au fost imediat respinși și aceasta a îngăduit generalului să se unească cu infanteria fără nici o pierdere. În felul acesta dușmanul ne-a luat înaintea planul nostru de a ocupa locul numit Fălciu, și a trecut Prutul cu toate trupele sale” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 561).

Cu aceasta încheiem relatările despre bătălia de la Stănilești. Cum am mai spus și cu alte ocazii, dacă rușii ar fi câștigat bătălia, pe lângă Moldova ar fi ocupat și Țara Românească, ar fi stabilit un hotar de-a lungul Dunării. Spre deosebire de turci pe care îi interesau numai banii, pe ruși îi interesa în cel mai înalt grad deznaționalizarea, mai precis rusificarea. Am văzut cum au procedat în Basarabia, obținând, din punctul lor de vedere, reale succese. Maeștri ai corupției, întâlnindu-se cu ceilalți corupți din tabăra turcească au reușit să se salveze la Stănilești, unde puteau fi striviți ca niște muște de imensele efective turco-tătare. Fără acestea, dacă și-ar fi dus până la capăt misiunea, astăzi vorbeam rusești pe la Vladivostok.

Încheiem capitoul oprindu-ne din nou asupra unui foarte important obiectiv arheologic și istoric din zonă, evocând și el în contextul campaniei încheiate practic la Stănilești. Allard consemnează sec: „A pornit toată armata și a înaintat 3 mile de-a lungul Prutului în jos și s-a tăbărât pe detașamente în regiunea Movilei Răbâia” (*Călători străini...*, vol. VIII, p. 437).

Jacques Moreau de Brasey a dus o viață aventuroasă împreună cu soția sa, părtașă la toate extravaganțele imaginate de el. A trăit și în Rusia, ca și în multe alte țări. A participat la campania de la Prut, nu se știe clar în ce calitate. A prezentat și el relatări despre lupte, care interesează mai puțin. Pentru noi este importantă povestirea unei legende despre Movila Răbâiei, care se alătură multor altor tradiții: „Am văzut în ziua aceea pe câmp dincolo de defileu un mormânt vechi al unui principe al Moldovei, în formă de piramidă pătrată, mult mai lat la bază decât înalt... Moldovenii care urmau și ei în marș armata noastră și printre care erau și unii care vorbeau bine latinește, ne-au povestit astfel istoria piramidei în timpul marșului.

Ne-au spus că suveranul sau principele care odihnea în acel mormânt era un mare războinic, dar fără noroc în tot ce pornea, și că atrăgând în țara sa pe un dușman pe care fusese să-l atace în țara lui, cele două armate s-au întâlnit în acea câmpie unde au dat o luptă sângeroasă, care a ținut două zile, în care a rămas învingător principele Moldovei în urma înfrângerii totale a armatei dușmane, nimicite și căzute în robie.

Dușmanul său a fost găsit printre morți cu trupul străbătut de 11 săgeți; dar în timp ce domnul mulțumea lui Dumnezeu pentru biruința ce i-o dăduse, a murit de o rană pe care nu o simțise în fierbințeala luptei, și cum nu avea copii, oastea și-a ales un principe dintre comandanții ei, și acesta... a poruncit de îndată tuturor soldaților din oaste, precum și robilor și tuturor locuitorilor din Moldova, să aducă fiecare în locul acela un coș de pământ de o înălțime de trei picioare, și că din acest pământ a pus să fie ridicată acea piramidă în mijlocul căreia se află o încăpere boltită în care a înmormântat trupul predecesorului său peste trupul dușmanului său, umplând acea încăpere cu prăzile cele mai alese și mai bogate luate asupra dușmanilor învinși. El a pus să fie zidită ușa acelei încăperi și să fie terminată acea piramidă peste care era o platformă, întocmai cum se mai vedea și acuma, deasupra căreia a înălțat un trofeu din armele morților, distrus apoi de trecerea anilor. Ne-a mai spus că s-a băgat de seamă că toți domnii care au mai domnit după aceea, care au vrut să pătrundă în acea încăpere au murit pe loc înainte de a fi putut scoate o singură piatră din cele care zideau deschizătura ei. Ni s-a părut că acea piramidă era foarte bine îngrijită, ceea ce ne-a îndemnat să-l întrebăm dacă îngrijeau oamenii de ea întrucât arăta ca și cum ar fi fost toată îmbrăcată în iarbă verde. Același moldovean ne-a răspuns că locuitorii de pe o rază de trei zile din jurul acestei piramide veneau regulat în lunaie martie și septembrie să tundă iarba cu niște foarfeci ca acelea cu care se tunde merișorul de prin grădini, și a mai adăugat că atunci când ar lipsi de la această datorie nu s-ar face bucată pe câmp. El a încheiat asigurându-ne că de când s-au înverșunat lăcustele asupra țării, afară de bucată aceasta pe raza de trei mile de care ele nu s-au apropiat, măcar că au fost și dincolo de ea și prin toate părțile” (*Călători străini...*, vol. VIII, pp. 474-475).

- va urma -

VASLUIUL EPOCII LUI ȘTEFAN CEL MARE

Laurențiu CHIRIAC

Motto:

“Într-însul găsisse poporul românesc cea mai deplină și mai curată icoană a sufletului său: cinstit și harnic, răbdător fără să uite și viteaz fără cruzime, strașnic în mânie și senin în iertare, răspicat și cu măsură în grai, gospodar și iubitor al lucrurilor frumoase, fără nici o trufie în faptele sale, care i se par că vin printr-însul de aiurea și de mai sus.”

(N. Iorga)

Epoca lui ȘTEFAN CEL MARE (1457-1504) reprezintă pentru istoria **Țării Moldovei** cea mai rodnică perioadă din existența sa, întrucât atunci țara a cunoscut o dezvoltare politică, economică, socială și culturală fără precedent, dar și o maximă înflorire a artelor și a spiritului. Recunoscută ca o importantă putere statală în zona de sud-est a Europei medievale, Moldova lui Ștefan cel Mare a devenit în timp liberă, prosperă și deschisă către viitor.

Particularitatea fostelor **ținuturi Fălciu, Tutova și Vaslui** și trăinicia unei vieți normale au determinat și aici, ca de altfel în tot spațiul moldav, o emulație de valori materiale, spirituale și cultural-artistice, concretizate atât prin multitudinea de mărturii istorice, cât și prin ctitorirea unor monumente istorice de o frumusețe simplă, dar care probează capacitatea creatoare a oamenilor din acest spațiu și specificitatea cu care el s-a remarcat în cultura medievală.

În acest context, putem spune că marele voievod Ștefan și-a legat destinul de evoluția actualului județ Vaslui nu numai prin strălucita **victorie de la Vaslui - Podul Înalt** (10 ianuarie 1475) - considerată cea mai mare bătălie terestră a Evului Mediu european, dar și prin dezvoltarea în târgul VASLUI a unei **Curți domnești** - reședință voievodală temporară și prin ctitorirea **Bisericii Domnești “Sf. Ioan Botezătorul”** (1490). Totodată, el a acordat o atenție deosebită întregii zone a actualului județ Vaslui, fie prin construirea **Cetății de pământ** de la BĂRLAD (1476), a **Bisericii “Sf. Petru și Pavel”** și a **Curții domnești** din HUȘI (1494-1495), fie prin acordarea unor **privilegii comerciale** sau prin refacerea și hotărnicia **ocolului târgului domnesc** al VASLUIULUI (la 1491) și a **ocolului târgului domnesc** al BĂRLADULUI (la 1495), contribuind decisiv la dezvoltarea economică și politică a acestor orașe și conturându-le astfel rolul de mari centre urbane moldave.

Nicicând vrednicia și măreția inimilor noastre nu pot fi mai nimerit prețuite ca atunci când ne aducem aminte de izbânda măritului Ștefan-Vodă la **Vaslui-Podul Înalt** (10 ianuarie 1475) - unde, cu ajutorul lui Dumnezeu, el i-a învins pe cei circa 100.000 de necredincioși turci ai temutului sultan Mahomed al II-lea. Atunci a primit răsplata veșnică, binemeritata laudă a Creștinătății și gloria unei izbânde pe care Cerul parcă i-o hărăzise! Măreția și lumina chipului Vasluiului în istorie au fost prin acea victorie frumos zugrăvite cu sângele răzeșilor Moldovei.

De altfel, **lupta de la Vaslui-Podul Înalt** reprezintă nu numai una din cele mai însemnate victorii ale creștinilor asupra turcilor, dar ea s-a detașat de celelalte prin amploarea forțelor desfășurate, prin armamentul folosit, prin tacticile de luptă aplicate și, mai ales, prin ingeniozitatea armatei lui Ștefan cel Mare de a învinge o oaste cam de două ori mai mare. Desfășurată în condiții de ceață densă și într-un loc strâmt și mlăștinos al văii înguste a Bârladului, această bătălie a rămas în memoria timpului ca fiind cea mai reușită izbândă a marelui domn și a consfințit, totodată, statutul Moldovei de **“poartă a Creștinătății”**. Oastea otomană - condusă de Soliman pașa și ajutată de tătari și munteni - a fost inițial atrasă în capcană, avangarda ei înaintând după sunetele trâmbițelor în pălcurile de pădure unde așteptau buciemenii lui Ștefan și fiind apoi nimicite. Loviți în față și în lateral, spahii și ienicerii otomani derutați au intrat în panică și au trebuit să se retragă și să se recunoască învinși, după ce oștirea lui Ștefan cel Mare (formată din 40.000 de moldoveni, alături de alți 20.000 de secui, unguri și polonezi veniți în ajutor) i-a hărțuit, i-a atacat fulgerător pe flancuri cu cavaleria ușoară și i-a alungat dincolo de Dunăre. Așadar, această pagină de vitejie a rămas vie și în timp nu și-a pierdut strălucirea, ci și-a

sporit-o, căci Moldova lui Ștefan s-a mai sprijinit încă un secol pe stâlpii puternici ai **biruinței** sale de la **Podul Înalt** - loc considerat de marele istoric N. Iorga drept **“Termopile al românilor”**.

În altă ordine de idei, târgul VASLUI a cunoscut o mare înflorire în timpul lui Ștefan cel Mare, prin dezvoltarea aici a unei **Curți domnești** și prin ctitorirea **Bisericii Domnești “Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”** (1490). Construcția acestei **reședințe voievodale temporare** începuse încă din perioada lui Alexandru cel Bun și a fiului său (Ștefan al II-lea), dar meritul lui Ștefan cel Mare a fost acela că a reconstruit-o și a dezvoltat-o sub forma unui **centru aulic (palat domnesc)**, în jurul căruia să se coaguleze întreaga viață politică, militară și economică a târgului Vaslui, prin prezența **locuințelor domnești**, a **atelierelor meșteșugărești**, a **fortificației de apărare** și a **zidului de incintă**. De altfel, **Curtea domnească de la Vaslui** a jucat un rol major în efortul de consolidare a Țării Moldovei, nu numai pentru că de aici se conducea partea sa sudică, dar și pentru că avea importante atribuții militare și jurisdicționale. Totodată, **Biserica “Sf. Ioan Botezătorul”** din imediata vecinătate nordică a ridicat-o din piatră pe temelii mai vechi din perioada primei jumătăți a secolului al XV-lea, considerând-o **capela Curții domnești** de aici. Nu trebuie neglijat nici rolul ei spiritual-ortodox, ea fiind transformată special din **biserică domnească** de plan triconc moldovenesc într-un **lăcaș de cult orășenesc** pentru toți enoriașii.

După cum se poate observa, Ștefan cel Mare a acordat o atenție deosebită Vasluiului, devenit capitala Țării de Jos a Moldovei. Prin acordarea unor privilegii comerciale pentru negustorii vasluieni și prin faptul că i-a mărit suprafața ocolului domnesc (la 16 octombrie 1491), marele domn a contribuit decisiv la dezvoltarea economică și socială a acestui oraș, conturându-i astfel rolul de mare centru comercial și vamal al Moldovei medievale.

Desigur, nu trebuie omise nici celelalte locuri din județul Vaslui care au fost înobilate de aura lui **Ștefan cel Mare** și pe care măritul principe al Creștinătății le-a transformat în tărâmurii plămuitoare de viață și eternitate. E vorba de **prima atestare documentară a unor localități** în timpul domniei lui: Voinești, Dragomirești, Bogdănești, Curteni, Mânjești, Popești, Muntenii de Jos și Muntenii de Sus, Mălinești, Lălești, Cociuba etc. În unele din aceste sate atestate, marele voievod a permis construirea de **biserici de lemn** (astăzi dispărute) de către boieri sau de către țărani credincioși, iar locul legendar al Movilei lui Burcel sau Cântălăreștii i-au păstrat o vie amintire străbunului Ștefan. În fine, **memoria colectivă a vasluienilor** pentru **ȘTEFAN CEL MARE** este vizibilă prin impunătoarele statui ale viteazului conducător din centrul Vasluiului, de la Băcăuani și din fața Episcopiei Hușilor, prin dăltuirea în piatră a busturilor sale de la Vaslui, Cântălărești, Rafaila și alte localități, precum și prin folosirea numelui voievodului de către mai multe instituții din județ.

Așadar, **ȘTEFAN CEL MARE** a aplicat cu strictețe principiiu clar care arată că “dacă nu știi să construiești, nu dăra!” și, iar opera sa concretă de vrednicie, înțelepciune, vitejie și de genială clarviziune a demonstrat pe deplin acest lucru. A fost o operă neasemuită și extrem de benefică pentru Țara Moldovei. Marele domn a acordat întotdeauna o atenție cuvenită dezvoltării negoțului, meșteșugurilor și bunăstării poporului său și a fost un adevărat **“ziditor de țară”**. El a construit cetăți și curți domnești, dar - mai ales - a ctitorit acele “candle aprinse și lumini de veghe și tărie sufletească”. Astfel, într-o epocă de sinteze creatoare,

arta și cultura ștefaniană au îmbinat înțelepciunea cuvântului cu frumusețea imaginii. O artă calmă și luminoasă, deopotrivă, în care credința ortodoxă și viața specific medievală s-au îngemănat. Frumusețea artei epocii lui Ștefan se (re)prezintă pe sine, simplu și mareț, tronând misterios peste timp.

Numai prin astfel de realizări, acest **“atlet al Creștinătății”** a putut crea o lume nouă pe care a învățat-o să-l asculte, să i se supună, să fie întotdeauna alături de el, iar prin exemplul său personal a format caractere și a reușit să rămână pe veci în mintea și inima românilor. Ștefan cel Mare a fost prețuit și iubit de toți românii tocmai fiindcă și-a urmărit cu consecvență și cu o voință de fier aplicarea planurilor de mărire a ființei statale, având credința nestrămutată în viitorul luminos al neamului său. Pe oriunde trăiesc români s-a vorbit și se vorbește mereu despre marile sale izbânzii, deși de la trecerea sa din viață s-a scurs peste o jumătate de mileniu, timp în care poporul a îndurat umilințe, invazii și rășluri

de teritorii, dar a cunoscut și bucuria de a se reîntregi sub falnica umbră a gloriei strămoșului lor moldav.

În ziua de 2 iulie 1504, Ștefan-Vodă “se stingea de moarte blândă în marea sa Moldovă, într-o desăvârșită pace ce se boltea asupra întregii țări pe stâlpii puternici ai biruinței sale”. Deși “candela aprinsă deasupra mormântului său a mai pălpăit, amintirea sa a luminat întotdeauna marea biserică a conștiinței neamului”. Uneori mai tare, alteori mai slab, dar nici un vânt năpraznic încă n-a putut-o stinge. Și astăzi ea se înalță puternică, în marea flacără de mândrie și recunoștință ce pornește din toate inimile noastre la pomenirea celor peste 510 de ani de la pășirea în odihnă veșnică a “marelui împărat al românii”.

Așadar, pagina de istorie a vremurilor lui Ștefan va fi păstrată pe veci de razeșii timpurilor noastre într-un ștergar și pusă la loc ferit pe grinda casei sau după icoane.

Învățământul din județele Vaslui, Tutova și Fălciu în perioada interbelică (4)

- urmare din pagina 1 -

Nici un învățător nu mai poate fi primar. „Directorii ai căror școli poartă nume de persoane străine, în afară de cele ale Familiei Regale, vor înlocui imediat firmele școlii, schimbând totodată și sigiliile. Se menționa că erau aspru sancționați de neexecutarea acestei dispoziții, precum și pentru continuarea folosirii de ștampile cu antete cu nume străine. Făceau excepție de la aceste măsuri acele școli care s-au ridicat din donații, iar donatorii trebuiau să se adreseze Ministerului, care “cercetând de la caz la caz, va hotărî în consecință”.

Dar generosul proprietar român Iancu Tinculescu, cel care donase pământul pe care s-a construit școala în 1908, și care ajutase Armata Română în războiul din 1916 cu cantități impresionante de cereale, nu se putea deplasa la „Onor Minister” pentru a i se păstra numele pe fațada școlii, întrucât murise... Directorul școlii Lălești trebuia să predea de urgență sigiliul, numindu-se de aici încolo școala primară de stat Lălești.

În ziua de 20 martie 1938, prefectul, colonelul Codrat Ciupagea, împreună cu medicul veterinar primar al județului Tutova, directorul Camerei de Agricultură și Șeful Ocolului Silvic Tutova inspectau comunele Puiești și Lălești. Iată, pe scurt, ce se constată, referitor la starea învățământului din Puiești târg. „Inspectând școala, am găsit localul, în general, mulțumitor întreținut; în sălile de clasă, tavanul crăpat în diferite locuri, necesită mici reparațiuni, ar putea fi reparat cu ușurință. Era prezent numai directorul școlii, ceilalți învățători lipsă; elevii clasei a IV-a slab pregătiți din punct de vedere al educației naționale; cancelaria școlii fără portretul M. S. Regelui (...); prețul și învățătorii nu dau sprijin moral autorităților comunale; nu conlucrează în bună armonie pentru îndrumarea sătenilor spre munca rodnică și trai ferit de vrajă și intrigă. Nu s-a înțeles îndeajuns de către toți apelul conducătorilor noștri, în special al Sanctității sale, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Prim-Ministru al Țării, Miron Cristea. Totodată, s-au făcut rugăciuni în lăcașurile de cult în Duminica Ortodoxiei, pentru încetarea urii și a vrajbei, dezlegarea de jurămintele, împăciuirea spiritelor și înfrățirea între toți. Această decădere morală atinge prestigiul și autoritatea conducătorilor vieții noastre rurale. Cerem cu toată stăruința să înceteze fără întârziere vrajba și sătenii vor aprecia acest gest. Îndemnați părintește, vor porni la muncă pentru binele și folosul obștesc”. Inspectând comuna Lălești, echipa prefectului constată că „localul școlii este într-o stare de neîngrijire netolerabilă: ferestre stricate, geamuri sparte, murdare, lipsă de bănci; o totală lipsă de educație națională la școlari; la întrebarea: cine este regele țării, nici unul din școlarii de la două clase, a II-a și a III-a, n-a auzit; după mare întârziere, unul din fundul clasei a răspuns: îmi pare că este Ferdinand!; școlarii erau slab pregătiți și din punct de vedere cultural, ceea ce denotă cât de puțin interes pun unii din dascălii noștri de la sate pentru lămurirea minții copiilor care le sunt încredințați să-i instruiască, să-i îndrume, să le

facă educația și să le insufle dragostea de Țara, de Neam și Rege – respectul legilor, împlinirea datoriei. Lipsa din clasă a tabloului M. S. Regelui – Aceeși lipsă de îndrumare din partea școlii și pentru sătenii din comună”¹.

Școala din Ruși - comuna Puiești, înainte de cutremurul din 1940

O activitate extrașcolară remarcabilă cu mari valențe educative și patriotice se desfășura în liceele din țară, în cadrul Străjeriei, înființată în 1937. Elevii claselor trebuiau să poarte uniforma strejărească obligatorie, insigna aferentă și ecusonul școlii respective. Era și un imn special al strejerilor. Pe 3 noiembrie era Ziua Strejeriei. Strejerii erau organizați pe centurii și inițiau diferite acțiuni patriotice². În clase era în anii 1938-1939 o anumită solemnitate străjerească. Totodată, în instituții, salutul funcționarilor publici se făcea conform art. 36 din Regulamentul pentru înființarea Frontului Renașterii Naționale (F.R.N.), adică prin ridicarea brațului drept în sus și pronunțarea cuvântului **Sănătate**³.

Creșterea rolului Străjeriei și a altor societăți care promovau întărirea conștiinței naționale în condițiile când norii negri ai războiului se aflau deasupra Europei, erau tot mai numeroase în anii premergători celui de-al doilea război mondial. Astfel, în martie 1939 s-a ținut o conferință la liceu de profesorul. C. Capră intitulată „Necesitatea solidarității și disciplinei naționale într-un stat” în care se sublinia importanța străngerii tuturor românilor în jurul M.S. Regele

1 . Ibidem, p. 84

2 . Ibidem p.218.

3 . D.J.A.N., Vaslui fondul L.M.K, dos.1/1939, p.16.

Carol al II-lea ca șef al statului, dându-se exemplul Cehoslovaciei⁴.

Concepută ca un mijloc de educație a tineretului în sprijinul devotamentului „față de Dumnezeu, Țară și Rege”- instituția Străjeriei avea ca scop susținerea cultului regelui, cât și asigurarea cadrului politic pentru exercitarea puterii monarhiei autoritare. Contextul extern plin de pericole și amenințări era, așadar, favorabil politicii regelui impunând unirea forțelor sociale în jurul tronului.

În conformitate cu ordinul telegrafic al Ministrului de Interne nr.18587/1939 se arăta: „... avem onoarea a vă face cunoscut că luni, 16 oct. 1939, fiind aniversarea zilei de naștere a Maiestateii Sale- Regele Carol al II-lea școlile vor fi închise și vor arbora drapelul național.” În adresă erau menționate acțiunile care trebuiau să se desfășoare în școlile vasluiene. De aceea, în toate școlile din orașe și județe se va oficia un serviciu religios, apoi va avea loc o serbare străjerească și o conferință despre Maiestatea Sa. După cum se știe, Carol al II-lea a acordat o atenție deosebită influențării tineretului, atât educării sale în mediul școlar și extrașcolar, cât și atragerii tineretului legionar pe care urmarea să-l controleze, combătând astfel propaganda legionară. Pentru acest lucru a fost reactivată în decembrie 1938 o organizație de tineret, Straja Țării, care a practicat o educație paralelă cu cea efectuată în școală. Despre Străjerie și obiectivele sale s-a vorbit mult și la radio mai ales în cadrul emisiunii Ora străjerilor difuzată în fiecare sâmbătă. Mai mult, pentru tinerii care aveau vârsta cuprinsă între 18-21 ani, s-a înființat o organizație premilitară. Una dintre temele propagandistice abordate în emisiunile de pregătire militară a fost „munca benevolă”, numită mai târziu voluntară sau patriotică. Premilitarii erau considerați a fi „primăvara neamului românesc”, iar ei erau chemați să înfăptuiască o „sfântă datorie a ceasului de față”.

Marele învățat, Constantin Rădulescu-Motru afirma: „Instituția Străjeriei era menită să facă educația eroismului la tânăra generație. Datoria noastră este să ajutăm la realizarea acestei meniri... „Străjeria nu inventează eroismul, ci îl captează și îl îndrumă. Prin acest eroism, pe care îl pune în valoare, se înnobiliază tinerimea noastră formându-se din ea o pavăză pentru Rege și Țară”⁵.

În anul 1935-1936 dorindu-se „dezvoltarea spiritului de gospodărie și mai ales de răspundere” la elevi, dirigenții claselor au fixat „atribuții de gospodărie” pentru fiecare elev al clasei respective inclusiv, pe aceea de „judecător” al abaterilor săvârșite de elevi. Evenimentele politice interne erau alarmante ceea ce a determinat Ministerul Instrucțiunii și Cultelor să emită o dispoziție prin care se interzicea elevilor să facă parte din asociații politice.

În anii interbelici se formează asociații ale foștilor elevi de la liceele de prestigiu din țară, inclusiv din județele Tutova, Vaslui și Fălciu la care se adaugă și înființarea de diferite societăți culturale. Anii grei ai celui de-al doilea război mondial au făcut ca aceste inițiative, atât de utile în acele vremuri să nu dăinuie.

Societățile își desfășurau activitatea prin șezători literare care aveau loc aproape săptămânal. Aceste șezători erau publice și la ele participau și elevi de la celelalte școli secundare din orașul Vaslui, precum și un public interesat să cunoască activitatea cultural-artistică a elevilor. În general, programul unei asemenea șezători, se compunea dintr-o conferință ținută de un profesor sau un elev, lecturi, recitări, coruri și, eventual, o piesă de teatru cu caracter educativ.

În cadrul Societății culturale M. Kogălniceanu” din Vaslui se pun bazele în anul 1932 revistei „Văstarul”, în care se publicau lucrări de educație și cultură care apărea la început de patru ori pe an, iar mai târziu de șase ori. Revista subzista prin sprijinul material al profesorilor și elevilor. În cuprinsul ei erau inserate lucrări originale ale elevilor, ca: schițe, poezii, nuvele, studii critice, epigrame, folclor cules din satele de unde veneau elevii etc.

În preajma celui de-al doilea război mondial se intensifică inițiativele unor societăți naționale cum era și Societatea „Mărășești” a foștilor luptători de toate gradele din campaniile 1913-1916-1917-1919, de strângere de fonduri pentru sprijinirea foștilor combatanți în construirea unui sanatoriu. În acest scop, s-a desfășurat tradiționalul „Mărțișor al Primăverii” în licee cu prețul de 10 lei bucata.⁶ De asemenea, Societatea „Făuritorii României Mari”- Direcțiunea „Glonțul Românesc” punea în vânzare insigne cu această emblema la prețul de 10 lei bucata în scopul” măririi fondului pentru înzestrarea

Oștirii cu armament „Pavăză și Scut de neînvinș” al scumpelor fruntării câștigate cu jertfa celor 800.000 de eroi căzuți în Războiul de întregire.⁷

În anul școlar 1938 -1939 în fostele județe Vaslui, Tutova și Fălciu existau 48 de grădinițe, 454 de școli primare, 5 gimnazii și câteva licee de prestigiu. Noua Lege pentru organizarea și funcționarea învățământului primar și normal din 27 mai 1939, prevedea posibilitatea colaborării Ministerului Educației Naționale cu Serviciul Social în scopul înființării unor cursuri speciale destinate absolvenților școlilor primare, pentru dezvoltarea spiritului practic-gospodăresc. Se constituia astfel ciclul primar superior, cu caracter practic, care avea următoarele profiluri: agricol, industrial și comercial. La începutul anului 1940, asemenea cursuri se desfășurau în 340 de școli din cuprinsul județelor Tutova, Fălciu și Vaslui. Tot în sprijinul pregătirii practice a elevilor, în același an, își începeau activitatea peste 40 de ateliere practice atât la sate, cât și în orașele reședință de județ. Pentru anul școlar 1942/1943 urmau să se înființeze ateliere în toate comunele profilate pe practica agricolă, pomicultură și viticultură, conduse de ingineri agronomi. În orașe, atelierele aveau profiluri mai diverse, fierărie, dogărie, croitorie, tâmpărie, rotărie și altele.

Un capitol al Legii din 1938 reglementează controlul școlilor. Odată cu această lege vechile revizorate își schimbă denumirea în Inspectorate Școlare Județene, conduse de inspectori școlari șefi, fiind subordonate Inspectoratelor de Ținut și apoi Inspectoratelor Regiunilor Școlare. Inspectoratul Școlar al Ținutului Prut-Iași avea în subordine Inspectoratul Școlar al Județului Vaslui, iar Inspectoratul Ținutului Dunărea de Jos-Galați avea în subordine inspectoratele județene, Tutova și Fălciu.

La capitolul „Controlul școlilor”- Legea reglementează organizarea inspectoratelor, atribuțiile organelor de control, selectarea acestora, aria de competență etc. Toate organele de control se recrutau din absolvenții școlilor normale superioare în ordinea medie de calificare. După publicarea locurilor, se organizau concursuri pentru ocuparea locurilor vacante la care erau admiși pentru postul de inspector școlar învățătorii cu cel puțin gradul I.

Subinspectorii școlari controlau activitatea la clasă a învățătorilor, frecvența elevilor la cursuri, modul cum erau alcătuite fișele individuale, raporturile dintre învățători și părinții elevilor. Dintre subinspectorii școlari menționăm: Olaru Manolache, I. Ianculescu (Vaslui), Ciomaga Neculai, Bostan Vasile, Gh. Arteni (Fălciu) și Cojan Grigore (plasa Negrești). La Inspectoratul școlar Fălciu au fost numiți ca inspectori șefi Octav Agapi și apoi Andrei Bucureșteanu, iar ca inspector școlar de cancelarie pe Nicolae I. Stan între anii 1938-1944.⁸

Inspectorii școlari de la nivel județean coordonau administrația școlară, controlau activitatea învățătorilor și făceau inspecții speciale în vederea înaintării la gradele II și I. Inspectorii școlari de ținut controlau și îndrumau școlile din zona respectivă, făceau inspecții speciale în vederea acordării gradului I și rezolvau anchetele ordonate de autoritățile școlare superioare.

Inspectorii Generali ai Inspectoratelor Regionale erau selectați dintre cele mai bine pregătite cadre didactice, cunoscute pentru pregătirea profesională și capacitatea organizatorică. Din lista de mai jos se constată că toți inspectorii generali vor ajunge profesori universitari în perioada următoare: Octav Tcaciuc, I.D. Lăudat (viitor profesor universitar la Facultatea de filologie la Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), Vasile Tănase, Ion Andreiescu, Al. Triandaf (1942-1946), Titus Hotnog, I. Ocneanu, G. Ursu (1943-1944) și Petre Todicescu (1943-1944).⁹

Principala formă a cunoașterii situației din școli a constituit-o și în această perioadă inspecția școlară efectuată de către revizor (inspector). Se verifica activitatea la clasă cu elevii și se cercetau rapoartele de activitate întocmite înainte anual de toate școlile, indiferent de grad. Constatările în urma inspecției erau consemnate în procese-verbale, care cuprindeau o gamă variată de probleme de la starea localurilor, frecvența elevilor, dotarea cu mobilier, aprovizionarea cu combustibil... În partea a doua erau cuprinse pe larg constatările cu privire la organizarea și desfășurarea lecțiilor pe cicluri de discipline, activitatea educativă și extrașcolară, sarcini concrete pentru viitor cu măsuri remediale etc. În activitatea de îndrumare și control se mai cerceta instrucția școlară, cea

4 . *Ibidem*, dos. 1/1939, p.70.

5 .Const. Rădulescu-Motru-*Eroismul străjeresc*, Conferință difuzată la Radio, la 13 aprilie 1940..

6 . D.J.A.N. Vaslui, fondul L.M.K., dos. 2/1938, f. 44.

7 .*Ibidem*, f. 46.

8 M. Ciobanu , *op.cit.*,p.21.

9 *Ibidem*, p. 22.

străjerească, activitatea de la căminul cultural și prestigiul de care se bucura învățătorul în cadrul comunității în care muncea. La inspecție se acorda o notă pentru activitatea din școală și alta pentru activitățile culturale, iar media acestora era media de inspecție. La inspecțiile curente se scria în condicta de inspecții calificativele: rău, slab, mulțumitor, bine și foarte bine..

Examenele de definitivare la învățământul primar constau în lucrări scrise la limba română, istorie și geografia României, cunoștințe generale despre zona unde candidatul își desfășura activitatea și o probă practică la pedagogie susținută într-o școală primară. În scopul admiterii la definitivare, ministrul a dispus notarea candidaților după rezultatele inspecțiilor efectuate anterior, nefiind necesară o inspecție specială în acest sens.¹⁰

Inspectoratele Școlare aveau posibilitatea cunoașterii situației din școlile controlate și prin intermediul rapoartelor generale de activitate pe care școlile le întocmeau anual. Pe baza acestor rapoarte Inspectoratul Școlar înainta Prefecturii Județului dări de seamă anuale cu privire la activitatea din învățământ. Acestea cuprindeau informații despre numărul școlilor primare și al grădinițelor de copii din județe, în anul respectiv, numărul personalului didactic, numărul elevilor înscriși, procentul frecvenței și de promovare etc. Totodată, erau în atenție problemele administrative ale școlilor ¹¹(întreținerea și repararea localurilor), precum și problemele extrașcolare. Un capitol important al dărilor de seamă anuale îl constituia propunerile referitoare la învățământ pentru anul viitor.

Lunar, la nivelul inspectoratelor școlare, se întocmeau rapoarte de activitate. Acestea vizau două probleme: constatările făcute cu prilejul inspecțiilor și a vizitelor în școli, precum și activitatea serviciilor din cadrul inspectoratelor: servicii personal, de contabilitate, servicii de secretariat și administrativ, biroul pedagogic. Pe lângă îndrumarea și controlul școlilor subordonate, în atribuțiile inspectoratelor școlare intra și activitatea de perfecționare a cadrelor didactice care se realiza prin diverse mijloace: cercuri pedagogice și culturale, cursuri speciale, călătorii de studii, cursuri de completare a cunoștințelor și cursuri de reparație, care aveau un caracter obligatoriu, ca și susținerea examenului de definitivare.

Principalele probleme ce grevau asupra învățământului din această perioadă erau: lipsa învățătorilor care erau mobilizați ca ofițeri de rezervă, localuri inadecvate și prost întreținute, unele dintre ele puternic afectate de cutremurul din 10 noiembrie 1940, lipsa materialului didactic și a mobilierului, frecvența necorespunzătoare a elevilor la cursuri, calamitățile naturale care s-au abătut asupra școlilor, precum și inundațiile din anii 1932, 1933 și 1934. La toate acestea s-a mai adăugat instabilitatea politică începând cu anul 1938, România cunoscând mai multe regimuri dictatoriale, cel carlist, regimul legionar-antonescian din perioada septembrie 1940-ianuarie 1941, apoi al dictaturii militare, de război, până în august 1944 cu urmări grave asupra învățământului.

În 1942 se trimiteau sumele necesare din tezaurul Ministerului Culturii Naționale pentru repararea avariilor produse localurilor unor școli. Aceste fonduri au fost administrate de către comitetele școlare de pe lângă școlile Strâmba, lezer, Ruși și Lălești.

În timpul celui de-al doilea Război mondial, școlile din satele comunei Puiești nu au fost închise. În anul școlar 1940-1941, la școala Cristești a funcționat ca învățător Dabija Constantin, iar în 1942 îl găsim funcționând la școala primară mixtă de stat Mihuceni, județul Storojineț, teritoriu actual aflat în Ucraina:

Dispozițiile ministeriale din timpul războiului prevedeau lăsarea la vatră a tuturor învățătorilor care funcționau la școlile cu un singur post. Aceștia trebuiau să organizeze distribuția la săraci a alimentelor colectate în natură (6-7 decembrie 1941) pe categorii: văduve și orfani de război, invalizi, familiile celor mobilizați. Din fondul „Ajutorului de larnă” se făceau cumpărături de alimente sau articole de îmbrăcăminte.

Conform „Apelului Ministerului Apărării Naționale” toți membrii corpului didactic primar erau rugați să facă o vie propagandă printre săteni „arătându-le sfânta datorie ce o au de a ajuta ostașii care se găsesc în Transnistria cu obiecte de îmbrăcăminte”. Învățătorii s-au mobilizat exemplar umblând pe la fiecare familie pentru a da câte o pereche de ciorapi, o pereche de mănuși, o pereche mânecute, toate din lână. Donațiile sătenilor se strângeau la primărie în prezența primarului, notarului și șefului de post.

În ianuarie 1942, prefectul colonel, I. C. Zănescu, la inspecțiile făcute în județul Tutova găsește școlile și bisericile neaprovizionate cu lemne, iar copiii care se prezentau la școală învățau în frig. Acesta ordonă imediat ca toate instituțiile locale să livreze lemnele necesare școlilor și bisericilor. Primarii comunelor trebuiau să se ocupe personal de aprovizionare. Cu toate eforturile depuse de autorități, cursurile școlare se suspendă din cauza gerului năpraznic în zilele de 26 - 28 ianuarie 1942.

Având în vedere situația excepțională, Ministerul hotăra anularea tuturor amenzilor școlare aplicate părinților și elevilor din învățământul primar și normal care au lipsit din diferite motive de la cursuri. Învățătorii aveau datoria de a acorda un tratament special invalizilor și familiilor celor care au murit pe front (mame, soții, copii). În școli, copiii orfani de război și cei ai invalizilor trebuiau să fie așezați în primele bănci, comitetele școlare aveau datoria să ia sub aripa ocrotitoare, făcându-i să simtă cât mai puțin lipsa părinților.

Se dispunea ca sâmbăta după-amiază toți elevii din școală să se ocupe cu îngrijirea bisericilor, a școlilor, a cimitirelor. Membrii corpului didactic din școlile ocupate de armată trebuiau să fie prezenți în cadrul muncii de folos obștesc sau în spitalul din localitate. Aceeași dispoziție se aplica și mobilizabililor până la plecarea pe front. Grădina școlară nu se arendează, ea trebuie să fie cultivată în special cu zarzavaturi și lucrată de către elevi și premilitari.

Prefectura județului Tutova prin adresa nr. 15697/1942, trimisă Subsecretariatului Aprovizionării arăta că „...pentru bunul mers al colectării cerealelor, în cazul când lipsește delegatul militar de lângă mașina de treier, el va fi înlocuit prin învățător, iar când lipsește, prin preot, și când lipsește și preotul, prin notarul comunei”¹².

Fiecare elev din clasele I-VIII de la toate școlile avea obligația să adune materiale vechi din gospodărie: hârtie, oase, textile, metale vechi neferoase (obiecte de plumb, alamă, aramă, bronz, cositor, zinc, aluminiu etc.). Fiecare școlar și școlăriță avea obligația să predea la școala lunar o cantitate minimă de: 3kg hârtie veche și mucava, ½ kg oase și ¼ textile vechi (zdrănțe)

„Aceste materiale vechi sunt întrebuițate ca materii prime pentru crearea de material nou important pentru război”. Învățătorii le explicau elevilor că din hârtie veche se fabrică carton gudronat pentru muniție, din oase glicerină, săpunuri, talc, din zdrănțe ca adaos la uniforme, îmbrăcăminte pentru civili, din fier vechi și metale neferoase arme și muniții de tot felul, avioane, obuze etc. Școala trebuia să tragă învățăminte din aceste împrejurări și să educe copiii și tineretul în spiritul eroismului militar, a venerării cultului eroilor locali (comemorarea eroilor comunei care au „luptat fie căzând, fie rămânând răniți sau invalizi pe frontul cruciadei împotriva bolșevismului”)

Directția învățământului primar – normal și seminarial din minister editează o revistă pentru copii din școlile primare – „Graiul copiilor”. Caracterul revistei era de natură eroică. Din cuprinsul revistei se putea citi: preamărirea faptelor ostașilor luptători, actualizarea pildeilor vitejești din trecut, piese de teatru, coruri școlare, compoziții și desene realizate de copii.

La sfârșitul anului școlar 1941-1942, circulara Revizoratului Tutova, stabilea examenul de absolvire de la centrul Puiești târg a absolvenților din zonă în zilele de 5 și 6 iunie, sub președinția subinspectorului N. Andronache.

Evenimentele militare din primăvara anului 1944, au făcut ca anul școlar 1943 – 1944 să se încheie în luna martie, întrucât Armata Roșie se apropia cu pași repezi de zona noastră. De aceea, Prefectura, Poliția, Primăria și alte instituții locale se pregăteau pentru evacuare. Începeau să apară primele convoaie de refugiați din Basarabia care veneau dinspre Prut, prin Puiești spre Bacău. Erau stabilite etapele evacuărilor, categoriile de personal, de bunuri materiale, întreprinderi și instituții care trebuiau să plece din diferite localități din zonă.¹³

Cele mai triste pagini din istoria învățământului vasluian se referă la momentele dramatice din timpul celui de-al doilea război mondial (1941-1945) care au lăsat urme adânci în viața școlii. În primul rând, majoritatea școlilor au rămas fără învățători, fiind concentrați și trimiși pe front, de unde s-au întors foarte puțini.

Evenimentele militare din primăvara anului 1944, deschiderea frontului Iași-Chișinău, a determinat ca zona județelor Vaslui, Tutova și Fălciu, să fie declarată teatru de război, populația și

10 DJAN Vaslui, *Fond Inspectoratul Școlar*, dosar, 17/1938, f.31.

11 *Ibidem*,

12 DJAN Vaslui, *Fond Inspectoratul Școlar Tutova*, dos.14, p. 18.

13 *Ibidem*,

instituțiile fiind evacuate în Oltenia și Ardeal. În vagoane de marfă, insuficiente ca număr, au fost îngrămădite în grabă toate bunurile școlii: mobilierul și materialul didactic, laboratoarele și bibliotecile. Majoritatea convoaielor cu refugiați în vagoane cu bunurile școlilor au fost surprinse de groaznicul bombardament din 4 aprilie 1944 de la București și de pe Valea Prahovei. Așa s-au distrus, împrăștiat sau ars arhivele unor școli din județ, bibliotecile și alte bunuri materiale. De pildă, Liceele „Cuza –Vodă” din Huși și „Gh. Roșca Codreanu” din Bîrlad au rămas numai cu o parte a matricolelor școlare, iar arhivele inspetoratelor școlare județene au fost distruse aproape în totalitate.

Pentru a completa tabloul sumbru al urmărilor războiului,

trebuie să amintim că majoritatea localurilor școlilor din zonă au avut de suferit nu numai din cauza cutremurului din 1940, dar și a bombardamentelor sau retragerii armatelor germane. Astfel, clădirea Liceului „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui a fost bombardată, iar Școala Normală din Bîrlad a fost incendiată și multe din școlile de la sate au fost transformate de sovietici în grajduri pentru cai, iar cele de la orașe au fost amenajate în spitale pentru răniți. Toate aceste evenimente nefaste au făcut ca anul școlar să se încheie, așa cum am mai menționat, în luna martie 1944, pentru ca elevii să poată pleca cu părinții lor în refugiu din fața războiului.

Securitatea și intelectualii în România anilor '80 (4)

Liviu ȚĂRANU

- urmare din pagina 1 -

Unul dintre ofițerii Securității, care la sfârșitul anilor '80 a coordonat acțiunea de urmărire a Hertei Müller, a fost Radu Tinu, șeful adjunct al Securității din județul Timiș. Fidel instituției din care a făcut parte, el declara în decembrie 2009 ziarului „Adevărul” că literatura Hertei Müller ar fi de slabă calitate (aceasta tocmai fusese premiată cu premiul Nobel); că i-a montat personal scriitoarei și soțului ei microfoane în casă și că ea ar fi fost urmărită doar pentru că a avut legături periodice cu atașatul cultural al ambasadei germane, care ar fi fost, de fapt, un spion. Cam în aceeași perioadă, pentru postul de radio „Deutsche Welle”, Radu Tinu spunea că Herta Müller ar exagera mult și, practic, ar minți, dacă ar poza drept victimă a Securității. Ar face-o pentru că, după cum spune fostul ofițer, ar fi frustrată încă din copilărie, neputându-se desprinde de experiențele dure din satul ei natal.

În cazul unor asemenea aserțiuni dar și în altele, documentele Securității sunt o resursă necesară în cunoașterea trecutului, nu numai al Hertei Müller, dar și al acțiunilor la care au participat cei din Securitate. De aceea, în cele ce urmează ne propunem să prezentăm aspectele mai importante din relația Hertei Müller cu Securitatea, așa cum se reflectă aceasta în documentele din dosarul de urmărire al scriitoarei¹.

Cea care era socotită în RFG, încă de la debut, drept „cea mai dotată scriitoare din diaspora”, s-a născut la 17 august 1953, în Nițchidorf, județul Timiș, într-o familie de țărani șvabi. Copilăria și-o petrece în satul natal, multe din amintirile acestui loc fiind subiectul scrierilor sale.

În 1976 își finalizează studiile superioare la Facultatea de Filologie, Secția germană, a Universității din Timișoara, cu o lucrare de diplomă despre lirica lui Wolf von Aichelburg (scriitor

din Sibiu), unul dintre cei mai buni traducători în germană ai liricii românești, emigrat în RFG în anul 1981.

După facultate, Herta Müller este încadrată ca traducătoare la Întreprinderea „Tehnometal”, unde are ca sarcină traducerea în română a documentațiilor tehnice pentru utilaje importate din RFG sau RDG. În acest loc i se propune, după cum mărturisise scriitoarea unei colege (care a informat prompt Securitatea), să devină agentă a Securității. Refuzul său îi creează o situație insuportabilă, fiind marginalizată de colectivul în care lucra, aceasta și pentru că Securitatea locală lansase zvonul că ar fi fost spion. Este nevoită să părăsească întreprinderea, iar în perioada 1980-1983, lucrează ca profesoară de germană, la început într-o școală din comuna Șag, apoi la un liceu industrial din Timișoara. Între anii 1983-1986 este, pe rând, educatoare la o grădiniță de copii și profesoară la o școală generală din orașul de pe Bega. La grădiniță, directoarea îi cere ca fiecare oră de predare să înceapă cu intonarea imnului de stat și chiar să-i redacteze compuneri (în limba germană) pentru fiica sa, drept pentru care își dă demisia. La școală, datorită câtorva deplasări în străinătate spre a-și ridica premiile literare, este pusă în discuția colectivului didactic pentru absențe nemotivate de la serviciu și pentru ținută extravagantă. Ca profesoară, nu acceptase să se conformeze programului și mai ales programei: „refuză sistematic să vorbească elevilor de patriotism sau să-i învețe cântece patriotice, afirmând că pe ea nu o lasă inima să facă așa ceva”. Era vorba, fără îndoială, nu de cântece patriotice, ci de cunoscutele osanale adresate familiei Ceaușescu. Climatul din cadrul școlii îi este ostil, directorul făcându-i diverse șicane. În consecință, având deja cererea depusă pentru emigrare, la 1 februarie 1986 Herta Müller își dă demisia din învățământul românesc.

În tot acest timp, documentele păstrate în dosarul său de urmărire menționează calitatea de „neîncadrată politic”, dovadă că Herta Müller nu a fost nicidecum membră a PCR, așa cum s-a vehiculat în mediile intelectuale autohtone. De altfel, acest gen de mențiuni au făcut parte din campania de denigrare dusă atât în țară, cât și în RFG împotriva Hertei Müller. Agentă a Securității, membră a PCR, spion occidental etc. au fost calificativele cu care s-a încercat discreditarea prozatoarei. Ori documentele interne ale Securității nu-i recunosc nici una din aceste „calități”.

Încă de la terminarea facultății era deja un membru activ al „Aktionsgruppe Banat” (Grupul de Acțiune Banat), o uniune literară înființată după un model austro-german, sub protecția unei generații de scriitori șvabi, mai în vârstă și mai toleranți. Uniunea a luat ființă în umbra ziarului „Neuer Banater Zeitung” și a revistei „Neue Literatur”. Treptat, redacția acestei reviste, sub presiunea valului de modernizare din anii '60, a revenit în întregime membrilor din „Aktionsgruppe”. Literatura acestora, inegală ca valoare, era însă atent examinată de critica din RFG. Ca urmare, descoperirea Hertei Müller a fost realizată de către două mari nume ale literaturii vest-germane. Invitați la o acțiune a

1 „Herta Müller este o fire foarte timidă, adesea refuțată, dominată întru totul de afectivitate, o afectivitate spontană și naturală, cu trăiri profunde. Bucuriile ei majore sunt de obicei generate de frumosul mărunț, mai ales cel din natură: o floare de câmp, o rază de soare strecurată printre nori. N-am văzut-o niciodată bucurându-se de acele lucruri, fie chiar succese, care îi bucură pe alții. Nici n-am văzut-o exteriorizându-și bucuriile. Se consumă întotdeauna în ea prin arderi aproape incandescente... Este o minte foarte ageră, incisivă. Receptează amănuntul cu toate fațetele sale, chiar și cele invizibile. Redă dincolo de amănunt esența și dincolo de esență cauzele. Cred că de aceea și proza sa are multe elemente de amănunt, de detaliu.... Ea trebuie, în general, abordată cu gingășie, în concordanță totală cu starea sufletească în care se află... Minciuna o simte imediat, din fața neautenticului fuge.... Are o scară a valorilor sociale, etice, morale proprie ei... Cred că este o ființă foarte aparte, «personală». Este în mod cert un mare talent literar, de departe cea mai bună autoare din generația tânără...”
Caracterizarea de mai sus este un fragment dintr-o notă informativă dată Securității, la 5 septembrie 1985, de către cea mai apropiată prietenă a Hertei Müller, conspirativ numită în acel document „sursa Sanda”. Vezi ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 233 477, vol. 1, ff. 168-169.

Institutului de Cultură al RFG din București (o ramificație a Institutului Goethe), Peter Härtling și Friedrich Christian Delius au apreciat scrisul tinerei scriitoare de la „Neue Literatur”. Este foarte adevărat însă că volumul de debut al acesteia *Niederungen* (în traducere *depresiuni* sau *șesuri*), publicat la Editura Kriterion din București (1982), a fost premiat atât în România (de către CC al UTC și premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor), cât și în Germania și Austria. Cartea s-a bucurat de un larg ecou, amplificat și de controversa stărnită în jurul ei plecând de la modul critic de reflectare a realităților bănățene.

În controversă a intrat însă și Securitatea locală, care a deschis dosar de urmărire informativă tinerei scriitoare. Numele conspirativ notat pe coperta dosarului era „Cristina”². La începutul lunii februarie 1983, respectând metodologia proprie de lucru, un ofițer de securitate a întocmit un referat cu propuneri de deschidere a dosarului amintit și a acțiunii de urmărire informativă³.

Menționăm aici faptul că Herta Müller, în interviurile acordate în presă după 1990, susține că nici în perioada anterioară acțiunile de supraveghere și „interacțiunea” cu Securitatea nu au lipsit, atât la domiciliu, cât și la locul de muncă. Din nefericire, pentru perioada 1976-1983 nu există în dosarul său nici un document. Sunt doar amintite, în diferite note de analiză, evoluția profesională a scriitoarei și situația familială a acesteia.

Motivele pentru care Securitatea (Serviciul I/A din cadrul Securității Timiș,

2 Vezi documentul nr. 16.

3 Liviu Țăranu, *Herta Müller în dosarele Securității*, în „Magazin Istoric”, septembrie, nr. 9 (522) / 2010, pp. 19-23.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
http://sites.google.com/site/elanulvs/

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. **Vlad Codrea**,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca
prof. univ. dr. **Ștefan Olteanu**, București

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

Serghei Coloșenco, Bârlad

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene
Tipar: SC Irimex SRL Bârlad

care avea în sfera de lucru problema „naționaliști germani”) s-a sesizat asupra activității și atitudinii „ostile” a Hertei Müller erau pe scurt evocate în referatul amintit mai sus: apartenența la un cerc de tineri scriitori de limbă germană „cu poziție ostilă” regimului, poziție adoptată și de autoare în scrierile sale în care strecura „idei interpretative și tendențioase” la adresa aceluiași regim.

Securitatea avea însă propria grilă de critică literară și volumul de debut *Niederungen* a fost imediat „recenzat” de către corpul de „critici” (a se citi informatori) ai temutei instituții⁴. Trei texte au fost comentate negativ de aceștia: *Das Schwäbische Bad* (Baia Șvăbească), *Meine Familie* (Familia mea) și *Dorfchronik* (Cronica satului). În primele două texte se regăsea imaginea familiei săsești (obiceiul ca toată familia să facă baie în aceeași apă), în care nu exista conduită morală, fiecare bărbat având relații extraconjugale. În ultimul text era prezentă decăderea totală a unui sat german din Banat: sărăcia țăranilor, situația învățământului (11 elevi la patru învățători), incompetența administrației locale, debandada din CAP și IAS.

Concluzia „criticii” literare a Securității, la adresa acestui volum, dar și a altor texte publicate în „Neue Literatur”, era necruțătoare: „scrierile ei sunt pesimiste și pornografice”⁵. Așa că se impunea „cunoașterea și documentarea activității celei în cauză”. Aceasta nu se făcea însă din rațiuni intelectuale, ci în scopul foarte precis de a preveni publicarea în țară sau străinătate a unor scrieri „cu conținut ostil”.

Mijloacele prin care se realiza deja acest lucru erau cele informative, respectiv încadrarea scriitoarei de către patru sau cinci informatori (vecini, colegi, apropiați), dar și prin introducerea de tehnică operativă (mijloace de ascultare) în apartamentul în care locuia.

Notele informative furnizate de informatori, notele de analiză, diverse rapoarte și planuri de măsuri sau de acțiune sunt documentele preponderente din dosarul cu nume de cod „Cristina”. Din aceste documente aflăm mai multe detalii biografice, câteva scurte fragmente din scrierile sale, interpretări ale acestora, dar și informații despre soț, Richard Wagner, și alți apropiați.

Luând în considerare toate aceste documente, este evident că sarcina „cunoașterii și documentarea activității” Hertei Müller era bine pusă în practică de către organele Securității. Lucrurile nu stăteau însă la fel când se puneau problema „prevenirii publicării, în țară sau străinătate, de scrieri cu conținut ostil”. Dacă în țară, cu excepția celui de-al doilea volum (*Drückender Tango – Tangou apăsător*), apărut tot la Editura Kriterion în 1984, nu i s-a mai publicat nici o carte, în schimb în străinătate, după publicitatea din jurul volumului de debut, se așteptau mai multe traduceri în italiană, spaniolă și franceză ale acestuia, dar și publicarea altor noi scrieri. În RFG, *Niederungen* se bucurase de un real succes, volumul beneficiind de largă publicitate, precum și de recenzii sau prezentări în mari publicații vest-germane. Spre exemplu, Friedrich Christian Delius semna o amplă cronică în „Der Spiegel”, în care, pe lângă calitățile scriitoricești ale autoarei și pornind de la temele din *Niederungen*, făcea o serie de observații critice cu privire la situația minorității germane din România. „Die Welt”, în decembrie 1986, publică o altă cronică a romanului *Omul este un mare fazan pe lume*. Presa germană era foarte generoasă în aprecierea textelor publicate de Herta Müller, chiar dacă multe dintre acestea stărniseră reacții adverse în rândul comunității șvabilor emigrați în RFG. Cele mai multe din aceste aprecieri și critici se regăsesc în documentele create sau păstrate de Securitate⁶.

Începând din anul 1984, Securitatea trece la o altă etapă în acțiunea de supraveghere a scriitoarei. Fiind evident că mijloacele clasice de influențare prin intermediul agenturii nu dau roade, se trece la măsuri de „destrămarea a anturajului” și la avertizări directe. Cel care se ocupa de caz, locotenent-colonel Padurariu Nicolae, are, în intervalul sept. 1984-febr. 1985, mai multe întâlniri cu Herta Müller. În discuțiile cu aceasta, în scopul „influențării sale pozitive”, ofițerul s-a referit la atitudinea acesteia față de regim în timpul deplasărilor în RFG și la legăturile pe care le avea cu elementele „turbulente” de la „Aktiongruppe”. Erau vizate comentariile critice ale scriitoarei, publicate în presa din RFG, cu privire la regimul scriitorilor de limbă germană ale căror lucrări erau cenzurate.

Din rapoartele Securității locale aflăm că se reușise schimbarea atitudinii scriitoarei și a soțului acesteia, Richard Wagner, obținându-se chiar promisiunea că nu vor mai participa la acțiunile inițiate de „rebelii” scriitori germani din Timișoara. În alte rapoarte se spune însă că relațiile personale cu aceștia au continuat.

4 Vezi documentele nr. 22 și 23.

5 ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 233 477, vol. 2, f. 11

6 *Ibidem*, vol. 1, f. 305.

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Cert este că departe de a se lăsa intimidată, Herta Müller și soțul ei nu au ezitat să semneze un memoriu adresat prim-secretarului de la Timiș, în care grupul de scriitori nemulțumiți din Banat criticau Securitatea pentru presiunile la care erau supuși ca să devină colaboratori. Autorii memoriului își exprimau convingerea că în România partidul era forța conducătoare, și nu Securitatea, care le pune diverse obstacole în calea publicării propriilor scrieri: „Avem convingerea că realizarea finală a unei creații literare trebuie apreciată după criteriile literar-estetice de către critica literară competentă în emiterea unor judecăți de valoare și nu după criteriile unor ofițeri de securitate”⁷.

Era un atac direct la adresa Securității și a metodelor acesteia. Prim-secretarul județean s-a văzut nevoit să facă o reuniune cu toți cei în cauză, invitați fiind nu numai scriitorii sau responsabilii de partid, ci și șefii Securității locale. În timpul prelucrării de partid, departe de a se discuta cele sesizate de scriitori, „li s-a atras atenția asupra activității și preocupărilor lor ostile”. Semnatarul memoriului au constatat că își făcuseră iluzii: Securitatea gândea și acționa la unison cu partidul.

Încă din vara anului 1985, Herta Müller și soțul ei fuseseră anunțați că „în privința călătoriilor în străinătate va trebui să se încadreze în dispozițiile existente pe linie de pașapoarte”. Prin tehnica de ascultare din casa celor doi, Securitatea aflase că aceștia urmau să se folosească de o invitație primită din RFG pentru a refuza înapoierea în țară.

Fiindu-le deja clar faptul că vizele de ieșire nu le vor mai fi acordate, în octombrie 1985 Herta Müller și Richard Wagner nu mai depun cereri pentru deplasare temporară în RFG. Decizia emigrării era deja luată. În cererea lor de emigrare cereau un răspuns urgent, altfel asigurând Securitatea că vor apela la mass-media din străinătate.

Acesta din urmă era un nou motiv de iritare pentru Securitatea locală. Se știa că acceptul nu mai era decât o problemă de timp și că răspunsul urma să fie pozitiv. Dar acest fapt nu însemna însă că trebuia să se renunțe la planurile de discreditare a Hertei Müller. Mâna lungă a Securității trebuia să acționeze și în spațiul german, acolo unde instituția dispunea de legături mai vechi și de colaboratori credincioși.

Este pusă la punct o întreagă acțiune de compromitere a „preținșilor” scriitori din Banat care emigraseră în RFG. Unii dintre ei deveniseră colaboratori ai „Europei Libere” și cu atât mai mult era necesară discreditarea lor. Metodele nu erau complicate. Erau trimise, din țară, scrisori în care se înfățișau detalii denigratoare la adresa scriitorilor amintiți. Un astfel de exemplu era scrisoarea poetului Damian Ureche, care urma să fie trimisă „Europei Libere” în vara anului 1989, și în care erau cuprinse „date compromițătoare” despre unul din apropiații Hertei Müller, William Totok. Alte metode utilizate erau influențarea, verificarea sau intimidarea fostului grup bănățean, și a Hertei Müller îndeosebi, prin intermediul unor foști informatori ai Securității, aflați acum în RFG, sau prin intermediul unor trimiși din țară, cunoștințe și prieteni ai celei în cauză. Este și cazul unei foarte apropiate cunoștințe a scriitoarei, sursa „Sanda”, cu a cărei caracterizare am început aceste rânduri. Aceasta furniza Securității programul zilnic de activități al Hertei Müller, tabieturile și relațiile acesteia, inclusiv planul locuinței scriitoarei din Berlinul de Vest.

Ultimele documente din dosarul Hertei Müller sunt din vara anului 1989. Probabil că urmărirea și acțiunea de compromitere a scriitoarei au încetat în decembrie 1989. Însă, continuarea unor practici ale Securității după Revoluție, ca și mărturisirile Hertei Müller ne conduc către alte concluzii. Pentru o perioadă, mai scurtă, e drept, Herta Müller s-a „bucurat” și după 1990 de atenția serviciilor secrete românești. Dar de aici vorbim deja de alte dosare...

Anexa (document):

1983 decembrie 15, Timișoara. Notă informativă referitoare la proza scurtă publicată de Herta Müller în revista

„Neue Literatur”, apărută la Timișoara, din care reiese interesul Securității pentru stilul autoarei.

Nr. I A/AI/25.195/0039

Sursa: „Eva”

Primit: mr. Adamescu Ioan

Data: 15.XII.1983

Notă

Sursa vă informează următoarele:

În legătură cu proza scurtă semnată de Herta Müller, în „Neue Literatur”, nr. 8, 1983, aș putea spune că autoarea redă sub o **formă deosebit de abstractă**, aș putea spune **grotescă**, scene din copilăria sa. Personajele permanente în cele 6 povestiri scurte sunt: mama, tata, bunicul și bunica. Deci pare a fi o familie oarecare, cu o gospodărie la țară, cu oameni harnici, de treabă și muncitori.

Treptat însă autoarea dezvăluie o imagine grotescă despre această familie.

În „Lapte roșu” descrie un copil aflat la vârsta întrebărilor: „Din ce este degetul tău?” o întrebă ea pe mama, „Din ce este musca?”, „Din ce este aripa?” etc. Cu multă răbdare mama îi răspunde continuându-și treaba în gospodărie.

În „Pământ răscolit” autoarea descrie o seară oarecare a familiei așezată la masă. După ce servește masa, mama o culcă, rugând-o să-și spună rugăciunea. În timp ce bunica trage să moară, bunicul își mănâncă liniștit cina, iar tata își bea vinul. Cu tot acest aspect de liniște, moartea apare în prim plan.

Ideea acestei triste constatări, că viața este trecătoare, este reluată și în „Dacă mișc piciorul”. Autoarea se întrebă: „De ce oare, când se întunecă, intrăm în casă. Casa e doar din pământ ca și groapa!”. Și aici apare familia unită în jurul mesei, apoi mama pregătește paturile pentru culcare. Autoarea simte moartea apropiată a mamei.

În „Pere putrede” descrie prima ieșire din satul natal și impresiile acestei călătorii care se termină cu un eveniment deosebit. Seara copilul asistă la actul sexual între tata și mătușă. Copilul este fascinat și curios, dar apare și problema de conștiință, ea având remușcări că a ascultat, păcătuiind astfel.

Reîntors acasă, răspunde la întrebările mamei, fără a aminti întâmplarea. După ce copilul se culcă asistă din nou la actul sexual. De data aceasta între tata și mama.

Având o discuție cu Horst Samson, redactor la N.B.Z., legat de proza Hertei Müller, sursa vă informează următoarele:

Și el este de părere că Herta Müller folosește un stil de scris dur realist, foarte apropiat de Franz Kafka.

Proza sa exprimă întâmplările triste din copilărie, imaginea unui tată veșnic beat, a unei mame care duce tot greul gospodăriei.

Acest pesimism, această disperare în proza Hertei Müller, trebuie explicat prin însăși situația actuală a scriitoarei; ea fiind fără post.

Eva

15.XII.1983

Obs.: Nota a fost dată în urma sarcinilor trasate. Se exploatează la d.u.i. „Cristina”, iar un extras la d.u.i. deschis asupra lui H. Samson, afirmațiile sale nefiind fondate. (Herta Müller avea același stil și atunci când era încadrată în câmpul muncii).

Mr. [Adamescu Ioan]

Să stabilim prin rețea atitudinea, concepțiile, ce anume vrea să redea prin „opera” sa și să-i documentăm activitatea ostilă.

[ss indescifrabil]

21.XII.83

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 233 477, vol. 1, f. 18-19